

ՇԱՐԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ 44.

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՓԵՏՐՈՒԱՐ 21, 1891

ԹԻԻ 8.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Խորհրդի Սովորութիւն ՄԸ	57
Երգ Փրկութեան	57
Ուղեորութիւն յԱղղիա	58
Արդի Խուզարկութիւնք Աստուածաշնչա-	
կան Երկրաց Մէջ	59
Մեռելոց Մատեանը	59
Յապաղումն Իրաւանց Հատուցման	60
Հիւսանց Քերիչին Հնութիւնը	60
Թղթակցութիւնք	
Լնտոնեան Համականի	60
Քառանկէնդերորդ Գումարում Կամ Կէս	
Յորեկան Խորհրդի Աւետարանական	
Միութեան	61
Հանդէս Քաղաքական	63
Արժէք Դրամաց	64

ԱԵՏԱՐԵՐ ՇԱՐԱԹԱԹԵՐԹ. Կը հրատա-
րակուի ամէն շաբաթ օր:

Տարեկան գինն է ամէն տեղւոյ համար
1 1/2, վեց ամսեայն՝ 3/4 մեծխոյնէ, կան-
խիկ, եւ հատը 30 փարս: Թղթատարի
ծախսը խմբագրութեան վրայ է:

Խմբագրութեան, բաժանորդագրութեան եւ
թղթատարութեան պատկանեալ ամէն գրու-
թիւնք պարտին ուղղուիլ առ Մ. Ն. Ս.
Պարնցն, Ամերիկաց խան, Կ. պոլիս:

Ամերիկայի Միտիոնարաց Ընկերութեան Կողմանէ,

Ճ. Ք. ԿՐԻՆ, ՍԵՏՈՆԱՏԵՐ

Հ. Ս. ՊԱՐՆԸՄ, ՏԵՐԵՆ-ԽԱՐԱԳԻՐ

ԽՈՐՀԵԼԻ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Միջին դարուց վտանգաւոր մնացորդ-
ներէն մին է մարդու մը շարունակա-
բար և խնամով իւր ընթացքը քնն-
ներու, և իւր թերութիւնները և մեղ-
քերը ի հաշիւ առնելու սովորութիւնը:
Միջին դարուց մէջ շատեր, մասնաւո-
րապէս կրօնական անձինք, ունէին
անձնաքննութեան այս սովորութիւնը որ
այն ժամանակաց համար կատարելա-
պէս վայել և բնական էր, բայց որ
այժմ յոյժ փեսասկար և անբնական է:
Խորհրդածութեամբ և մտածութեամբ
անցուած կեանք մը յոյժ տարբեր է
անձնաքննութեամբ անցուած կեանքէն:
Մարդու մը միշտ իւր մեղաց համար
սուգ ընելը լաւագոյն ապացոյցն է թէ
այդ անձը կը թերանայ աշխարհի վրայ
իւր պարտականութիւնը կատարելու
մէջ: Իւր առօրեայ գործերով զբաղող
մարդը իւր մեղաց նկատմամբ անտեղ-
եակ չլինիր, բայց յոյժ քիչ ժամանակ
կ'ունենայ այդ մեղքերը մանրամասնաբար

քննելու: Երջանկագոյն կեանքն այն է
յորում մարդ մեծաւ մասամբ այլոց
կեանքով կը զբաղի, այն կեանքն է յո-
րում մարդ չխորհիր իւր անձին վրայ,
այլ իւր խորհուրդները կը կեդրոնա-
ցունէ իւր շուրջը եղողներուն կարօտու-
թեանց և օգտին վրայ: Ոչ ոք կարող
եղած է իւր թերութիւններէն և մեղ-
քերէն ազատիլ շարունակ անոնց վրայ
խորհելով. անոնցմէ ազատելու միակ
ճամբան է գործելով վանել զայնա:
Առողջ բնութեան տէր անձ մը այնչափ
զբաղած կը լինի օրինաւոր գործերով
որ յոյժ սակաւ ժամանակ և յոյժ քիչ
յօժարութիւն կ'ունենայ նստելու և իւր
յանցանքները քննելու իւր համրիչին հա-
տերը թուող կաթոլիկի մը նման: Ի-
մաստուն անձ մը այս ընդարձակ տիեզեր-
քին մէջ պարտի գտնել խորհրդոյ ուրիշ
առարկաներ քան իւր թերութիւնները:
Այս թերութիւնները քննութեամբ չեն
զարմանուիր, այլ միայն խեղաթիւր-
եալ կ'երեւին: Չայնա քննէ այն-
չափ ժամանակ որչափ հարկաւոր է
տեսնելու թէ ինչ են նոքա, և յետոյ
ուշադրութիւնդ տուր այն գործին որ
կրնայ օգնել քեզ զայնա: Երբ ժողով-
վերջապէս չափազանց անձնաքննութիւ-
նը միշտ ախտ մ'է. փոխանակ զգայուն
խղճի մը ապացոյցը լինելու, ախտաժե-
տ բնաւորութիւն մը կամ իրեն անձին
կարեւորութիւնը մեցծունելու անձնա-
սիրական սովորութիւնը ունեցողի մը
նշանն է: Մտաւոր և հոգեւոր այս տե-
սակ հիւանդութիւնը կը դարմանուի ա-
ռողջարար, գործունեայ և բնական կեանք
մը անցունելով: Մարդոց հետ յարա-
բերութիւններ հաստատէ, բարի գոր-
ծերու ձեռք զարկ, և զքեզ պատող
մթութիւնը պիտի փարատի: Այս աշ-
խարհի վրայ կ'ապրինք՝ Գործով մեր ան-
ձին փրկութիւնը գտնելու. ոչ ոք կա-
րող եղած է Խորհել միայն փրկուիլ:

ԵՐԳ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ

(ՄԵԼԵՐ ՍԵ)

Անգամ մը քարոզութեան համար
գիւղ մը կ'երթայինք, և մինչ ընդար-

ձակ ծառաստանի մը մէջէ կ'անցնէինք,
լեղինք թռչնոյ մը երեկոյեան զուարթ
և հեշտալուր երգը, և կանգ առինք,
ինչպէս տարակոյս չունինք թէ ընթեր-
ցողներէն շատեր պիտի ընէին, մոիկ
ընելու այդ երգը: Թռչունը կ'երգէր
ծառի մը բարձր ճիւղին վրայ, և մենք
այն ժամանակ ճիւղ այն ծառին ներ-
քեւէն կ'անցնէինք: Բարեկամս դիւրաւ
գտաւ թէ ո՛ւր թառած էր թռչնիկը,
և ինձ ցոյց տուաւ զայն: Սակայն երգն
անմիջապէս դադարեցաւ, և երգիչը
թռչելով թառեցաւ հեռաւոր ծառի մը
վրայ: Թռչունն իմացաւ մեր ներկայու-
թիւնը և չէր կրնար այլ ևս երգել:
Քանի որ վտանգը մօտ կ'երևէր, և
այսպէս փախաւ: Ինչո՞ւ համար Աս-
տուծոյ ժողովրդեան անհատներէն շա-
տեր ապերժանիկ են: Ինչո՞ւ համար
չեն կրնար նոքա երգել: Վասն զի կը
վախնան: Իրենց մեղքերը, մահը և
դատաստանը կ'ահաբեկեն զնոսա: Ինչ-
յուն խաղաղութիւն չունին, և հետե-
ւաբար չեն կրնար ազատաբար փառա-
բանել մեր Աստուածը: Այսպէս նաև
Խորհրդացիք, երբ իրենց առջին ունէին
կարմիր ծովը, իրենց երկու կողմերն ունէին
անանցանելի անապատ մը, և ետեւէն
Փարաւոնի զօրքը, բոլորովին անկարող
էին երգելու, և ընդհակառակն մեծ
երկիւղիւ աղաղակեցին: Բայց երբ ցա-
մաքով անցան կարմիր ծովէն, երբ
նոյն ծովուն ջուրերը հեղձամահ ըլլին
Փարաւոնի զօրքը, երբ առաւօտեան
լուսով ծովեզրին վրայ տեսան իրենց
թշնամեաց դիակները, յայնժամ նոցա
սիրտերէն փարատեցաւ երկիւղը, և
նոցա շրթունքները լեցուեցան փառա-
բանութեամբ, և երգեցին այն յաղթա-
կան երգը որ ելից յիշ. դիւոյն մէջ
գրուած է և որ Աստուծոյ խօսքին
մէջ յիշուած առաջին երգն է — երգն
փրկութեան: Աստուած ինքն գործած
էր նոցա փրկութիւնը, և այժմ կրնա-
յին պատմել Նորա փառաւոր յաղ-
թութիւնը: Այսպէս նաև երբ Յիսուս
Քրիստոսի հաւատացողը ետ նայի Նորա
խաչելութեան վրայ, և յետոյ՝ նոյն իսկ

Նորա վրայ որ փառօք բազմած է գահուն վրայ, կրնայ երգել փրկութեան երգը: Հաւատացեալը կրնայ ուրախութեամբ գոչել, «Ան իմ յանցանացս համար մեռաւ, և զիս արդարացունելու համար յարութիւն առաւ: Վասն որոյ հաւատքով արդարացած ըլլալով՝ խաղաղութիւն ունիմ Աստուծոյ հետ իմ Տէրոջս Յիսուս Քրիստոսի ձեռքովը:» Այնպիսի երգ մ'է այս որ Աստուծոյ ականջին յոյժ քաղցը կու գայ, վասն զի կը պատմէ իւր սիրելի որդւոյն փառաւոր գործը որով միայն օրհնութիւնը մերը կ'ըլլայ: Բազումք փոխանակ ի նկատ առնելու զոր ինչ Տէրն ինքն գործած է, իրենց ուշադրութիւնը կը դարձունեն իրենց աշխատութեանց վրայ, և իրենց գործերը կը շփոթեն Նորա գործոյ հետ. այսպէս իրենց անձին միաս և Նորա անուան նախատիքը կը բերեն: Տէրը շահած է յաղթութիւնը: Եւ զայս կ'ապացուցանէ մեզ Նորա յաղթութիւնը: Ուրեմն նոր երգ երգենք Տէրոջը, և երանի՛ թէ բազումք լսէին այս երգը և վստահէին ի Նա:

ՈՒՂԵԻՈՐՈՒԹԻՒՆ ՅԱՆՔՂԻԱ

[Խմբագրական]

14.

Իթըն Հոլէ ի Չէսթըր վերադառնալով ածապարանօք գացինք երկաթուղւոյ կայարանը, ուրկէ կառախումբ պիտի նստէինք երթալու Մր. Կլատսթընի բնակարանը, որ քանի մը մղոն միայն հեռի էր Չէսթըրէ: Երկաթուղին, որով կարելի է ուղղակի Մր. Կլատսթընի կալուածոց դրան շատ մօտ երթալ, մեր այցելութեան քիչ առաջ բացուած էր: Ծովեկապով քանի մը վայրկեան ճամբորդելէ ետքը անցանք Ուէյլի սահմանագլխէն և քիչ յետոյ կանգ առինք Հարտընի կայարանին առջեւ: Քիչ մը տեղ քաշելով հասանք փոքր գիւղը: Մր. Կլատսթընի կալուածոց դուռը կը գտնուի գրեթէ ճիշդ եկեղեցւոյն դիմացը, որոյ երէցն է մեծանուն դիւանագիտին որդւոց մին: Երբ դուռը բաղկեցինք, դռնապանին կիներ քաղաքավարութեամբ ընդունեց զմեզ, և հրահանգ տուաւ թէ ինչպէս կրնայինք երթալ Մր. Կլատսթընի գլխակը: Բաւական քաշիւ է ետքը տեսանք այն գեղեցիկ գլխակը ուր կը բնակի «Մեծանուն Ծերուն»-ին, ինչպէս իւր բարեկամը կը սիրեն կոչել զնա: Այն պատկերը զոր քանի մը ամիս առաջ դրինք Տէրոջ Աւետարանի մէջ, յոյժ լաւ կը նմանի Հարտընի գլխակին: Այս գլխակը Մր. Կլատսթընի առանձին բնակարանն է և վասն որոյ չակնկալուի որ օտարականը ներս մտնեն, բայց անդ գտնուող անձ մը մեզ ցոյց տուաւ Մր. Կլատսթընի ուսումնասեւեակը: Դղեկին արդի շէնքը կառուցուեցաւ յամին 1752, և ունի հաստատութեան երեւոյթ մը որ լաւ կերպիւ ներդաշնակեալ է շրջակայ առարկայից հետ: Ամբողջ տեսարանը զօրաւոր հակադրական մը կը ներկայացունէր Իթըն Հոլէ ուրկէ նոր կը վերադառնայինք: Հարուստ դքսին բնակարանն այնչափ փառաւոր և գեղեցիկ էր որչափ արուեստը կրնար զայն ընել: Մր. Կլատսթընի բնակարանին մէջ տեսանք բնութեան գեղեց-

կութիւնը: Ծառաստանը, որ կը տարածուէր քանի մը բլրոց վրայ, յոյժ խիտ չէր, բայց կը պարունակէր բարձրաբերձ կաղնիներ և փեկոններ (կէ-կէ), և փոքր գետակ մը մանուածապատ ընթացիւ կը հոսէր հովտաց մէջէ: Մեզ այնպէս թուեցաւ որ, թէեւ Իթըն Հոլ աւելի գեղեցիկ էր, մենք նախամեծար պիտի համարէինք բնակիլ ի Հարտըն:

Դղեկէն վերադառնալով հանդիպեցանք անտառապահին որ զմեզ առաջնորդեց ցուցնելու նախկին աւերեալ գլխակը յոր մտնելու համար նմա վճարեցինք մէկ շիլին: Այս գլխակը կը գտնուէր բլրի մը վրայ, և մենք անտի տեսանք Անգղիոյ և Ուէյլի նահանգներէն դմանա: Սոյն գլխակին մէկ մասը դեռ կանգուն կը մնայ, և անտառապահը մեզ ցոյց տուաւ այն տեղը ուրկէ դռնափակը (portcullis) կ'երէր և կ'իջնէր, ստորերկրեայ բանտը և շէնքին ուրիշ մասերը: Այս գլխակը կառուցուած էր ԺԱ. և ԺԲ. դարուց մէջ: ԺԲ. դարուն քաղաքական պատերազմին ժամանակ և անկէ աւելի առաջ ևս, սոյն գլխակը կարեւոր դեր մը ունեցաւ անգղիական պատմութեան մէջ: Հարտըն կը գտնուէր այն երկրին մէջ զոր Յաղթողն Ուիլյամ շնորհած էր Հիւ Լուփսի, և զանազան անձանց ձեռքն անցնելէ ետքը՝ յամին 1653 եղաւ ստացուածքն Աւագ դատարար Կլինի որ Տիկին Կլատսթընի նախահարց մին էր: Ուրեմն սոյն կալուածը կը վերաբերի Տիկին Կլատսթընի, և այս վերջնոյն երկրագոյն որդւոյն տրամադրութեան ներքեւ կը գտնուի ծառաստանը և կը համարուի նորա ստացուածքը. բայց ծերունազարդ գիււանագէտը, ցորչափ ապրի, իւր տրամադրութեան ներքեւ պիտի ունենայ գլխակը: Անտառապահը, որ Մր. Կլատսթընի որդւոյն ծառայութեան մէջ էր, ինձ ըսաւ թէ միւս բոլոր Կլատսթըններէն աւելի կը սիրէր իւր տէրը, բայց թէ մեծապէս կը սքանչանար նորա հօր վրայ: Անշուշտ Հարտըն կ'այցելէր նաեւ բազմաթիւ Պահպանողականը, և անտառապահն ինձ պատմեց թէ դեռ նախորդ կիրակի օրը այդ կուսակցութեան վերաբերող քանի մը անձինք եկած էին, և երբ ինք կը պտղոցուէր զնոսա ծառաստանին մէջ, անոնցմէ մին յոյժ կծու լեզուաւ խօսած էր Մր. Կլատսթընի վրայ: Անտառապահը յաղթանակաւ և չիկահեր Ուէյլիցի մ'էր, և իւր հաստ գաւազանը շարժելով ըսաւ, «Այն մարդուն ըսի որ եթէ Մր. Կլատսթընի վրայ լաւ բան մը գիտէր, կրնար ըսել, ապա թէ ոչ ես չէի կրնար տանիլ իւր ըսած խօսքերուն:»

Ծերունափայլ գիււանագէտը, որ անտառակոյս իւր դարուն նշանաւորագոյն Անգղիացին է, ծնած է 1809 ղեկտ. 29ին: Օքսֆորտի համալսարանի ընթացքն աւարտեց 1831ին՝ ընդունելով «Կրկին Առաջին» լատինացի — պատիւ մը որովս սակաւք կրնան հասնիլ: Խորհրդարանի անդամ եղաւ 1832 տարուոյ ղեկտեմբերի մէջ, և ուստի իբր 60 տարիէ ի վեր հանրային կենաց մէջ մտած է: Ինն տարի յետոյ նախարարութեան անդամակցեցաւ, և յայնմ հետէ Մեծին Բրիտանիոյ նշանաւորագոյն գիււանագէտներէն մին եղած է: Երեք անգամ նախարարակետ եղաւ, ընդ ամէնը 11 տարի պաշտօն վարելով: Մր. Կլատսթընի ֆիզիքական զօրութիւնն այնչափ հրաշալի է որչափ իւր մտաւորական կորովը: Ծատ

կը սիրէ հետիտն շրջադայիլ, և վերջերս նաեւ դտաւ թէ իրեն համար օգտակար մարմնամարզ էր ծառ կտրել, և յայնմհետէ այդ զբօսանքը իրեն յոյժ սիրելի եղած է: Նորա գործունեայ մտաց համար իւր գծուարին քաղաքական պարտականութիւնը չեն բաւեր: Պարբերական թերթերու մէջ բազմաթիւ կրօնական և բարոյական յօդուածներ կը գրէ, և զբօսնլու համար կ'աշխատի չափադիտական գծուարին խնդիրներ լուծելու: Մր. Կլատսթըն կենդանի գիտնոց մէջ Հոմերոսի գործոց վրայ լաւագոյն հեղինակութիւնը կը համարուի: Իւր գրատան մէջ ունի 15,000 հատոր գիրք, այնպէս շարուած որ յոյժ դիւրին է զայնս առնուլ: Գրատան սենեակն ընդարձակ է, և ունի խոշոր պատահաններ որոցմէ առատ լոյս կու գայ: Քանի որ գլխակին վրայ կը խօսինք, սէտք է յիշել նաեւ մօտակայ որբանոցը, ուր շնորհիւ Տիկին Կլատսթընի առատաձեռնութեան՝ 20 կամ 30 որբեր կը պատնայարուին և կը դաստիարակուին:

Հարտընի նկարագրութիւնը փակելէ առաջ թերեւս յարմար է խօսիլ Մեծին Բրիտանիոյ նախարարակետաց վրայ որոց նշանաւորագոյնից մին է Մր. Կլատսթըն: Անգղիա առաջին անգամ 1693ին, Ուիլյամ Գի օրով, սկսաւ կառավարուիլ նախարարութեամբ, այսինքն Խորհրդարանի երեսփոխանաց մեծամասնութիւնը կազմող քաղաքական կուսակցութեան պատկանող նախարարներէ կազմուած կառավարութեամբ մը: Բայց արդի նախարարակետին համապատասխանող պաշտօնեայ չկար մինչեւ յամին 1721, երբ Սըր Րոպերթ Ուալփոլ իշխանութեան ղուլին անցաւ և 21 տարի անընդհատ նախարարակետի պաշտօն վարեց: ԺԲ. դարու մնացեալ մասին մէջ միւս նշանաւոր նախարարակետներն էին Ուիլյամ Փիթ և նորա երկրորդ որդին, որ նոյնպէս Ուիլյամ Փիթ կը կոչուէր: Կրտսերն Փիթի մահուանէն ետքը, որ տեղի ունեցաւ 1806ին, ցարդ 17 տարեբեր անձինք եղած են նախարարակետ: Դարուս մէջ ամենէն աւելի երկար ժամանակ նախարարակետ եղաւ Լիվըրփուլի կոմսը որ իբր 15 տարի պաշտօնավարեց: Բայց պատմութեան մէջ աւելի նշանաւոր պիտի համարուին ձորձ Քէնինկ, Ուէյլինկ-թընի դուքսը, Սըր Րոպերթ Փիլ, և քանի մը ուրիշ նախարարակետեր որք աւելի վերջերք պաշտօն վարած են:

Չէսթըրէ գացինք ի Լիվըրփուլ, և ճամբուն վրայ մեր ուղեկիցներէն մին մեր ուշադրութիւնը հրաւիրեց այն տեղոյն վրայ ուր Մանչէսթըրի ջրանցը կը միանայ Մըրսի գետոյն հետ: Երբ Լիվըրփուլ հասանք, կառքով գացինք օթեւան մը ուր կը բնակէր մեր բարեկամաց մին որ հանդերձ ընտանեօք մեզ ուղեկից պիտի լինէր մինչեւ ի Կոստանդնուպոլիս: Հետեւեալ օրը շրջեցանք քաղաքին այլեւայլ կողմերը, Լիվըրփուլ շինուած է Մըրսի հիւսիսային կողմը և այդ գետոյն բերանէն չորս մղոն հեռի կը գտնուի Թրաֆալգըր անցանք Լիվըրփուլի աւազանաց (dock) քովէ որ մզոննելով տեղ կը տարածուին: Լիվըրփուլ աշխարհի ու եւ է քաղաքէ աւելի բազմաթիւ աւազաններ ունի, որք շինուած են ամենայն խնամով որպէս զի լինին վայելուչ և հաստատուն: Այս քաղաքը աշխարհի ամէն մասանց հետ վաճառականութիւն ունի, բայց նորա կարեւորագոյն առեւտուրն է

Ամերիկայի հետ: Մեծին Բրիտանիոյ առեւտրոյն իբր մէկ քառորդը Միացեալ Նահանգաց հետ է: Երբ Մանչէսթըրի ջրանցին չիւղեթիւնն աւարտի, հաւանականագէտ Լիվըրփուլէ անցնող ուղեւորաց թիւը զգալի կերպիւ պիտի չնուազի, բայց թեւեւ փոխադրեալ ապրանսաց քանակութիւնը նուազի: Լիվըրփուլի բաղամարդութիւնը յոյժ արագ աճած է: Յամին 1710 սոյն քաղաքը կը պարունակէր 8,168 բնակիչ միայն, եւ 1804ի մարդահամարին համաձայն՝ ունէր 77,653 բնակիչ: Վերջին մարդահամարին համաձայն Լիվըրփուլ կը պարունակէ առաւել քան 350,000 բնակիչ, եւ եթէ հաշուոյ մէջ դնենք Պըքընհէտ քաղաքը, որ Մըրսի գետոյն հարաւային կողմը կը գտնուի եւ որ կրնայ պատշաճապէս քաղաքին մէկ մասը համարուիլ, արդի բաղամարդութիւնը պիտի լինի երեք քառորդ միլիոն: Լիվըրփուլ կանխաւ յոյժ վատաւոր լինելով, բայց մեծամեծ ծախիւք եւ առողջապահական միջոցներով մահուց համեմատական թիւը մեծապէս նուազած է: Ի Լիվըրփուլ կան քանի մը ընդարձակ հասարակաց պարտէզներ, եւ քաղաքին նոր մասին փողոցները լայն են: Քաղաքին առեւտրական կեդրոնը նշանաւոր է իւր բազմաթիւ ընդարձակ եւ փառաւոր քարուկիր շէնքերով: Գեղեցկագոյն շէնքն է Սէյնթ Ճորճ չոր է նաեւ ամբողջ Անգլիոյ գեղեցկագոյն շէնքերէն մին: Սոյն շէնքին մէջտեղը կը գտնուի 169 ոտնաչափ երկայնութեամբ ընդարձակ սրահ մը, որ շինուած է նուագահանդիսից եւ ուրիշ մեծ համախմբմանց համար: Սոյն սրահն ունի փառաւոր ձեղուն մը, եւ զարդարուած է սկովտական կարմիր հատաքարէ սիւներով: Սրահին չորս կողմերը կան Մ. Կլատտիլի, Սըր Բոպէրթ Փիլի եւ ուրիշ մեծ անձնաւորութեանց մարմարեայ արձանները: Կեդրոնական սրահէն դատարանները երթալու համար պէտք է անցնիլ գեղեցիկ պղնձեայ դռներէ: Շէնքին առջեւ կը գտնուին Թագուհւոյն եւ իւր ամուսնոյն ձիաւոր արձաններն եւ Լորտ Պիքընսֆիլտի արձանը: Սէյնթ Ճորճ չորի առջնութիւնը կը գտնուի բարձր սիւն մը որոյ գագաթը կանգնուած է Ուէլլինկթընի արձանը եւ որ կը նմանի Լոնտոնի Թրաֆալկարի Հրապարակին մէջ կանգնուած Նէլսոնի յիշատակարանին: Սէյնթ Ճորճ չորի դիմացը, փողոցին միւս կողմը, կը գտնուին գեղեցիկ շէնքեր յորս են քաղաքին գրատունը, Թանգարանը եւ նկարուց դահլիճը: Մենք միայն սոյն վերջին շէնքը դացինք: Ուրիշ նշանաւոր շէնք մ'է՝ Քաղաքապետութեան Պալատը, որոյ մօտ է Սակարանը: Երեկոյնի դացինք մեր շողեւանը որ մակընթացութեան ըստ բաւականի բարձրանալէ անմիջապէս ետքը ճամբայ պիտի ելնէր: Քանի մը չարաթ յետոյ պիտի նշարագրենք մեր ուղեւորութիւնն Լիվըրփուլէ ի Կոստանդնուպոլիս:

ԱՐԴԻ ԽՈՒՋԱՐԿՈՒԹԻՒՆՔ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՆՁԱԿԱՆ ԵՐԿԱՐԱՅ ՄԷՋ

3.

Անցեալ հինգ վեց տարեաց մէջ ի յայտ եկաւ ուրիշ յոյժ գոհացուցիչ եւ նշանաւոր գիւտ մը, այն է յիշատակն ժամանակաւ զօրաւոր եղող արեւելեան ժողովրդեան մը որոյ վրայ կը խօսուի Սուրբ Գրոց մէջ, եւ որոյ գրեթէ բոլոր հետքերը կորսուած են արտաքին գրականութեան

թեան մէջ, եւ որում ակնարկութիւնք ի Սուրբ Գրոց՝ յաճախ փաստ կը բերուին յոլանդացի համար Սուրբ Գրոց պատմական մասին անվաւերականութիւնը: Այդ ազգն են Քետացիք: Աբրահամ իւր գերդաստանին համար իբրեւ գերեզմանի ստացուած երկիր գնեց Քետացի Եփրոնէ: Եսաւ առաւ երկու կիւն որ Քետացի էին: Քետացիք յաճախ կը յիշուին իբրեւ մին զօրաւոր ազգերէն որք կը բնակէին Քանանու երկրին մէջ Յետուայ յաղթութիւններէն առաջ: Մինչեւ իսկ Գ. Թագ. Ժ. 29, եւ Բ. Մնաց. Ա. 17 համարներուն մէջ կը յիշուի թէ դեռ Քետացիք այն ժամանակներն անգամ էին զօրաւոր ազգ մը: Արդի գիւտը Փոքր Ասիոյ, Եգիպտոսի եւ Բաբելոնացի մէջ, առաւ ապացոյց ի յոյս բերին թէ այս ժողովուրդը ոչ միայն զոյ էր Սուրբ Գրոց մէջ նկարագրուածին պէս, բայց թէ՛ անոնք էին յոյժ կարեւոր տարր մը Փոքր Ասիոյ քաղաքականութեան այլ եւ այլ փոփոխութեանց մէջ: Ասկէ տասն տարի առաջ Տր. Շլիման հին Տրոյիոյ տեղւոյն վրայ գտաւ հետաքրքրաշարժ դամբարաններ եւ անօթներ որ ոչ յունական էին, ոչ եգիպտական: Այժմ ասոնք կը համարուին Քետացիք: Վերջերս կարգացուած են մեհնական արձանագրութիւնք որք կ'ըսեն թէ խորհրդաւոր «Նոլիւ Թագաւոր»աց արտաքսուելէն ետքը, Թագաւոր Թոթմէս Գ., փարաւոնաց ամենէն պատերազմաւորը, տասնեւչորս ճակատամարտներ մղեց գէպի հիւսիսային արեւմուտք, եւ թէ անոր զլխաւոր հակառակորդք էին Քետացիք, որոց հարաւային մայրաքաղաքն էր Կադէս, մօտ Դամակոսի: Աւելի յետոյ Քետացիք հետ տեղի ունեցած պատերազմաց նմանօրինակ պատմութիւնք եւս գտնուած են: Մօտերս Եփրատայ հովտին մէջ գտնուած քանի մը բեւեռածեւ արձանագրութիւնք կը ցուցնեն թէ Քետացիք հիւսիսային մայրաքաղաքն էր Քարքամիս, այն համբաւաւոր քաղաքը յիշեալ դետոյ արեւմտեան ափանց վրայ ոչ հեռի Բաբելոնէ: Այժմ կ'ընդունուի թէ Քետացիք էին զօրաւոր ազգ մը մինչեւ Արեւմտեան Ասիոյ մեծ կայսեր, Սարկոն Անոյ, օրերը, քրիստոնէական թուակաշուութենէն երկու հազար չորս հարիւր տարի առաջ:

Բայց հինն Բաբելոն եւ Նինուէ կը ներկայանան իբրեւ Սուրբ Գրոց ուսանողին ճշմարիտ մթերանոցը: Գետնէն հանուած են իսկ եւ իսկ բերաւոր բեւեռածեւ արձանագրութիւնք ազիւսի եւ կզմիւտրի վրայ: Ամբողջ գրատուն մը գտնուած է Ասուրպահնիքի պալատին մէջ. այդ գրատունը կը բովանդակէ Քաղզէացոց ամէն տեսակ ուսմունքը եւ գիտութիւնները: Այս արձանագրութեանց պարունակած գրականութիւնք են քերթուածք եւ արձակ գրուածքներ: Այս վերջինք՝ վերաբարձեալ են պատմութիւն, ի մասնաւորի արձանագրութիւնք պատերազմական քաջագործութեանց: Բայ ի պատմական գրուածքներէ որ համաձայն են Սուրբ Գրոց մէջ պատմութեան, մասնաւոր շահեկանութիւն ունի այս ժողովրդեան կրօնական գրականութիւնը: Մեծ գիւցազներգութեանց միոյն մէջ, որոյ գիւցազնն է Սուրբ Գրոց Ներքովը, նաեւ կը գտնուին պատմութիւնք արարչագործութեան եւ ջրհեղեղին, որք նշանաւոր նմանութիւն ունին Սուրբ Գրոց մէջ պատմութեան, եւ որոց երկուքն ալ իրենց նկարագրութեանց մէջ մանրամասնութեանց

կ'իջնեն աւելի քան Սուրբ Գրոցը: Կրեշտակաց եւ դիւաց վրայ ընդարձակօրէն կը խօսին, եւ մեծ առատութեամբ կը պարունակեն կրօնական սաղմոսերգութիւն, եւն:

Թէպէտ գիտունք աւելի քան քսան տարիներէ հետէ կ'աշխատին կարգաւ այս արձանագրութիւնները, անոնց ձեռաց վրայ կը գիւցուին նիւթերն աւելի արագ քան որչափ կրնան կարգացուիլ, մինչ տակաւին շատեր կը մնան թաղուած արեւելից աւերակներուն մէջ: Բրիտանեան Թանգարանին մէջ դեռ կը գտնուին հազարաւոր տախտակներ եւ զանաւոր որ կը սպասեն հետազօտիչներուն: Այս ուսումնասիրութեանց շահը կարի մեծ եղած է: Դանիելի գիրքն է ասոր մէկ նշանաւոր օրինակը: Դարու մը քննադատութիւնը պնդած էր թէ այս գիրքը չէր կրնար վաւերական լինիլ, այլ պարտէր իւր ծագումն առած լինիլ Մակաբայեցոց պատերազմներէն: Արդի գիւտը ցուցած են թէ Դանիելի գրոց պատմութիւնը պէտք ունէր ճիշդ այնպիսի ժամանակամիջոցի մը ինչպէս կը ցուցնէ յիշեալ գիրքը: Մինչ ոմանք արմատական քննադատք մերթ ընդ մերթ խօսած են Սուրբ Գրոց ժամանակագրութեան դէմ, որ կը վերաբերի վաղեմի պատմութեանց ի Գիրս Ծննդոց, այսու ամենայնիւ բոլոր այս հետազօտութիւնք կը միտին հաստատել եւ զօրացունել աստուածաշնչական պատմութիւնները: Եւ յիշեալ, այս ճշմարիտ է այժմու բոլոր հետազօտութեանց համար: Փորձագետութիւնը ցուցած է թէ որչափ աւելի լոյս որ կը ցոլացունէ գիտութիւնը եւ հետազօտութիւնը Սուրբ Գրոց վրայ, այնչափ աւելի սա կ'երեւի լինիլ ճշմարտութիւնը, եւ ոչ ալ ինչ բայց եթէ ճշմարտութիւնը միայն:

Վ. Ե. Բ.

ՄԵՌԵԼՈՅ ՄԱՏԵԱՆԸ

Նախնի Եգիպտացոց բոլոր գիտութեանց եւ ուսմանց մէջ քուրմերուն էր ամենէն խրթինը, ամենէն վայելչահիւսը եւ ամենէն զօրաւոր ներգործութիւն ընողը: Ոչ թոմաս ա Պէքէթ կամ Ուուլի յԱնգլիա, ոչ Ռիչլէյ կամ Մազարէն ի Գաղիա, ունեցան այնպիսի մեծ ազդեցութիւն որպիսի էր Թէպէսի կամ Հէլիոփոլիսի քրմապետացն եգիպտական մեղի Թագաւորաց իշխանութեան ներքեւ: Անոնց ձեռքն էր ոչ միայն ի կենդանութեան եղող փարաւոնաց բարօրութիւնը, այլ նաեւ մեռեալ փարաւոնաց, նոցա գերդաստանին եւ բարեկամացը: Սրբազան Նեղոսէ անդին, խորհրդաւոր անապատին եզերքը, քուրմին հետեւողը գործունէութեամբ կ'աշխատէին գիշեր եւ ցերեկ պատրաստել մեռեալ Եգիպտացոց մարմինը եւ հողին որպէս զի նա վերջին դատաստանին երեւի Ոսիրիսի (չառտուած) տեղանը աշխարհիս ստորին մասին մէջ: Վախճանելոյն ընտանիքը տարած էին նորա մարմինը գիշեր ժամանակ խաւար ջրոց վրայէն կախորդական ողբերով յորս կ'երգէին սրբազան երգեր: Անոնք ընտրած էին քուրմերուն պատրաստածութեան մոմեայի սնտուկը, ձերմակեղէնը եւ յուսուէքը: Յատկապէս այդ նպատակին համար պահուած մեղրամոմէ տախտակի մը վրայ գրուած էր վախճանելոյն անունը: Եւ նորա ծնողաց, կնոջ, զաւակաց եւ անոր բոլոր տխուրանքները պիտի գրուէին նորա գերեզմանին վրայ: Մեռելոց Մատեանէն ընտրուած կարեւորագոյն մասերը

զորս կը պահէին քուրմը, էին այն ոտա-
նաւոր գրուածք որ կը հաստատուէին եւ
բիզնէրու ներքեւ կամ կը գրուէին մոռեա-
լին սրունից մէջտեղը: Ասոնց մէջ աստ եւ
անդ ցրուած կը գտնուէին ճոխապէս դար-
գարուն նկարներ որք կը ցուցնէին տեսա-
բաններ որոց մէջէն հոգին անցած էր խա-
ւարին թաղաւորութեան մէջ: Մագաղաթ-
եայ տուժարներուն շարք որ կը կոչուի
Մեռելոց Մատեան, չէր մէկ զիրք միայն,
այլ շատ եւ յատկութեամբ զանազան: Ոչ
թէ կանոնաւոր եւ միօրինակ ոճով, այլ
էր նկարագրութեանց եւ բանաստեղծու-
թեանց անյարիր եւ կցկտուր շարք, զորս
քուրմը հաւաքած էին այլ եւ այլ ժամա-
նակներ եւ պահած էին շատ տեղեաց մէջ:
Անոր մեծ արժանիքը կը կայանար յայտ
որ, իբր թէ, կը կարողացունէր զհրաժար-
եալ հոգին վայելել իւր նոր կեանքին հա-
ճութիւնները, կամ կրել անոր չարչա-
րանքները: Ազգատ մարդու մը յատկա-
ցած ոտանաւորը կ'ըլլար միակ եւ ան-
պաճոյճ: Իսկ հարուստ եգիպտացւոյ մը
տուժարը կ'ըլլար պաճոճեալ կարգ մը
տախտակներով — անոնց վրայ հոգին կը
ներկայացունէր ստորին աշխարհին մէջ, կը
գտնուէր երգ մը ի պատիւ չաստուածոց,
երկրպագութիւն, եւ հոգւոյն խնդրուածը
վասն ողորմութեան: Այնուհետեւ կը յա-
ջորդէր վսեմագոյն տեսարանն եգիպտական
գիցարանութեան: Ամպնովանուոյ մը ներ-
քեւ կը նստի Ոսիրիս իբրեւ գլխաւոր դա-
տաւոր: Իսկ ստորին աստուածք, գաղանի
գլուխներով կը խոնին անոր շուրջ: Անոր
առջեւ կը կանգնի հոգին: Նորա սիրտը կը
կենայ դատաստանի կշռոյն մէկ թաթին
վրայ: Շանագլուխ կապիկ մը որ նուիրեալ
է Թոթի, կը հսկէ կշռոյն վրայ: Միւս թա-
թին վրայ կը կենայ փետուր մը կամ ձըշ-
մարտութեան Աստուածուհւոյն պատկերը,
որ զհոգին ներկայացուցած է դատաստա-
նին ատեանը: Թոթ, ժամանակին Տէրը եւ
գրչութեան արուեստին վարպետը, կ'ար-
ձանագրէ դատաստանը: Եթէ հոգին երա-
նելի հոչակուի, իւր սիրտը դարձեալ ետ
կ'ընդունի եւ կ'աճի նոր եւ աստուածային
կեանքով: Եթէ գործած է քառասունութ-
կու մահացու մեղքերը, կը զրկուի յաք-
սորս, անցունելու համար յաջորդաբար մէկ
կենդանւոյն մարմնէն միւսին մարմնոյն
մէջ մինչեւ որ մաքրուի եւ պատրաստուի
քնակիլ աստուածոց մէջ: Մեռելոց այս
մատեաններուն ամենէն կատարեալներէն
եւ վայելչակերտներէն մին մօտեւս հրա-
տարակեց Բրիտանեան Թանգարանը ճշգրիտ
նմանութեամբ (fac-simile): Այն է Անիի
պապիրոսը: Անի էր «Թէպէսի բոլոր աստ-
ուածոց նուիրական եկամտից քարտուղարը
եւ Ապետոսի Տէրոջ արմտեաց շտեմարան-
ներուն վերատեսուէրը:» Պապիրոսն ունի
ութսունհեռութ ոտք երկայնութիւն, եւ ա-
նոր վրայ ցրել կ'երեւին խոշոր եւ մանր
զարդարուն նկարներ այլ եւ այլ գոյներով
որք կը ներկայացունեն մահուանէն ետքը
մարդկային հոգւոյ ընթացքը: Տեսարանն է
շատ նման վերը նկարագրուածին, եւ
Թոթ կու տայ սա վճիռը թէ, «Վախճանելոյն
սիրտը կը կշռուի եւ հոգին կը կանգնի իւ-
րեւ վկայ: Անոր որպիսութիւնը ճշմար-
տութեամբ յայտնուած է մեծ կշռով: Անոր
վրայ չգտնուեցան անօրէնութիւն, նա հաց
չէր կտրեր տաճարաց մէջ, պղծութիւն
չկար նորա գործոց մէջ, չէր բամբասեր
զայլս ցորձափ կ'ապրէր երկրի վրայ:» Եւ

տոյ հոգին կը դրուի Ոսիրիսի առջեւ, որ
կը հրատարակէ անոր ներս ընդունուիլը,
իբրեւ «արգար, եւ սուրբ առանց յանգի-
մանութիւն լսելու աստուածոց առջեւ:»
Անի այժմ ազատ է ապրիլ, «իբրեւ երկրի
վրայ,» «ընկերանալ աստուածոց հետ,» եւ
«փոխակերպիլ իրեն հաճոյ որ եւ իցէ ձեռոյ:»

ՅԱՊԱՂՈՒՄՆ ԻՐԱՒԱՆՑ ՀԱՏՈՒՅԻՄԱՆ

Այնպիսիք որ բաւական մօտ կու գան
աղքատիկ դասերուն որպէս զի գրաւեն
նոցա վստահութիւնը, կը գտնեն որ տա-
ռապանաց բազմածին աղբիւրներէն մին
զոր կը ջանան մեղմել, է մատուցուած
ծառայութեանց վարձքը ճիշդ ժամանակին
չհատուցանելը: Բարեբախտապէս յոյժ սա-
կաւ են այն անձինք որ յատուկ դիտմամբ
նենդեն գործաւորը եւ զրկեն զայն իւր
արգար իրաւունքէն, բայց սակաւ չեն
այնպիսեաց թիւը որ գործաւորին վարձքին
հատուցումը կը յապաղեն թողուլ իբր թէ
աւելի յարմար ժամանակի: Չնչին չքմե-
ղանք, որպիսի է ըսել թէ կարող չեղայ
յոռաշմանէ պատրաստութիւն տեսնել,
մանր գրամ չունիմ, կամ կարեւոր գոր-
ծով մը զբաղած էի, բաւական է հանդար-
տեցունելու որ եւ իցէ խաթ խղճի որ ի-
րաւունքը հատուցանելու անհոգութենէ
յոռաշ կու գայ: Նոքա չեն կրնար տեսնել
հասկնալ գործաւորաց յուսահատական վի-
ճակը, յոգնութիւնը, զուրկ լինելը միսթիա-
րութենէ կամ անհրաժեշտ պիտոյքներէ, ա-
նոնց անկարողութիւնը գոհացունելու իրենց
պարտատէրը, կամ բոխիկ կոչելու որում
պէտք ունին: Թերեւս հիւանդութիւն,
տառապանք, կործանում եւ մինչեւ իսկ
մահ կ'ըլլայ հետեւանք իրաւանց հատու-
ցումը ուշացունելուն: Մինչեւ իսկ եթէ
հետեւանքը անմիջական աղէտք չըլլայ,
յաճախ յոռաշ կը բերեն կարգ մը վնասներ:
Այն որ չյաջողի հաւաքել իւր առնելիք-
ները, յաճախ անյաջող պիտի ըլլայ հատու-
ցանել իւր պարտքերը, եւ այսպէս իրենց
առնելիքներն ընդունել չյաջողող բազում
գործաւորք պիտի տեսնեն որ իրենց այլ
եւ այլ նեղութեանց պատճառն է այս ինչ
անձը: Այսպիսիք թերեւս կ'ըսեն թէ յետոյ
պիտի վճարեն բոլոր իրենց պարտքերը,
բայց այս շիտակ չէ, վասն զի պարտին
չուտով վճարել: Առանց ասոր, իրաւունք
չմատակարարուի: Հատուցման յապա-
ղումը երբեք չկրնար քաւուիլ կրուած
վնասով: Ոչ զղջումը, ոչ ներում խնդրելը,
եւ ոչ մինչեւ իսկ քան զարժանն աւելի
շահ ցուցնելը երբեք կարող չեն ջնջել ինչ
չարիք որ եղած է: Կամ վերտախն տեղը
բերել ինչ վնաս որ տեղի ունեցած է այս
զանցառութեամբ եւ անհոգութեամբ: Թէ-
պէտ ճշմարիտ է որ այսպիսի հետեւանք
կրնան յոռաշ չգալ, սակայն ստոյգ է որ
անոնք յաճախ յոռաշ կու գան եւ երբեք
ապահով չենք թէ յոռաշ պիտի չգան: Բա-
զում այն է որ ամենէն աւելի այնպիսիք
կ'ունենան շատ աղէտք որ ամենէն քիչ կը
թախանձեն իրենց պարտականները, ձեռք
բերելու համար իրենց արգար իրաւունք-
ները, եւ մենք չենք կրնար նախատեսել
յայտմ մասին յապաղման հետեւանքները:

ՀԻԻՍՄԱՆՑ ՔԵՐԻՉԻՆ ՀՆՈՒԹԻՒՆԸ

Յոյժ հետաքրքրաշարժ գիւտ մը եղած է
յԱնգղիա հոռմէական Սիլիւսթըր քաղաքին
մէջ: Գետին պեղողը հանգիպեցան չոր

հորի մը որ երբ հետազոտուեցաւ, հաս-
կըցուեցաւ թէ էր հնութեանց փոքրիկ
թանգարան: Իբր 15 ոտք խորը պեղողք,
կ'ըսէ Թոյսի թղթակցաց մին, գտան սա-
փորի ձեւով խեցեղէն աման մը զրեթէ մէկ
ոտք երկայնութեամբ եւ բոլորովին անա-
ղարտ մնացած: Եւ հետաքրքրական էր որ
պաշտպանուած էր կաւիճով շրջապատեալ:
Ամանը, որ հաւանականապէս առաջ կը
պարունակէր թանկագին բան մը, բոլորո-
վին պարապ էր: Անոր վերեւը գրուած
էին բազմաթիւ երկաթ գործիներ որոց
շատերը զարմանալի կերպով լաւ պահուած
էին: Կը թուէր թէ էին հիւսան եւ պղնձա-
գործի կամ արծաթագործի գործիներ, որոց
մէջ կը գտնուէին նաեւ դարբնի վերաբեր-
եալ զանազան առարկաներ: Ասոնց մէջ
գլխաւորք էին հիւսանց քերիչ մը (բէրթե)
զրեթէ այժմեաններուն նման, թէպէտ ան-
տարակոյս աւելի քան 1,500 տարուան,
երեք չորս կաջիններ որոց բերանները դեռ
սուր էին, եւ որք տակաւին կրնային գոր-
ծածուիլ, քանդակագործի ոչ սակաւ գրիչ-
ներ եւ տեսակ մը կտորոցներ՝ ամէն ձեւովք
եւ մեծութեամբ, մուրճեր, խոշոր ու-
րագներ, սղոցներ, խարտոցներ, այլովքն
հանդերձ: Արծաթագործի վերաբերեալ մա-
սին մէջ գտնուածներէն կրնան յիշուիլ
մասնաւորապէս պղնձէ աման մը ածխոյ
ածուիլ վառելու համար, բոլորովին կա-
տարեալ վիճակի մէջ: Երկու, երեք սալ
(էթը) այլ եւ այլ մեծութեամբ եւ ձեւովք:
Ընտիր ունելի մը քուրայ (էթը) վերցու-
նելու համար, հետաքրքրաշարժ եռոտանի
լամբար մը ձեռաց կամ աշտանակ մը,
նաեւ հետաքրքրական ուրիշ առարկաներ
որոց ճիշդ ինչ նպատակաց գործածուիլը
տակաւին հասկցուած չէ: Բացի սոցանէ
կը գտնուին նաեւ քանի մը հատ խոշոր
երկաթ ձողեր, զոյգ մը խոփ (սպան քէ-թը),
եւ կտորած սուր մը: Հաւանականապէս ա-
ւելի բաներ պիտի գտնուին եթէ աւելի խոր
պեղուի հորը: Անտարակոյս այս է կարե-
ւորագոյն գիւտն ի Սիլիւսթըր յորմէ հետէ
գտնուած է հոռմէական արծիւն պղնձի,
ասկէ քանի մը տարի առաջ:

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՔ

ԼՈՏՏՈՆԵԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ(*)

Սիրելի Բենիամին,

Ես հոս Ծննդեան տօնը վայելեցի անցեալ
հինգշաբթի օր, անդղիացի բարեկամաց
հետ: Երկու շաբաթէ աւելի կայ մեր հայ-
կական Ծննդեան տօնի, եւ տարակոյս
չունիմ որ դուն այդ օրն կը պահես իբրեւ
Ծննդեան տօն: Ըստ իս տարւոյն մէջ մաս-
նաւոր օր մը ընդհանրութեան հետ իբրեւ
Ծննդեան մասնաւոր օր տօնելէ ետքը հոգ
չէ թէ հայկական Ծնունդն է այն թէ
անգղիականը: Պիտի պահեմ այս համո-
զումս մինչեւ որ Արեւելեան եւ Արեւ-
մուտեան եկեղեցիք իրենց մէջ համաձայ-
նութեան մը գան: Եւ ուղիղը խօսելով,
այսպիսի անկենսական խնդրոց մասին կար-
ծեմ թէ չուրջը եղող պարագայից համա-
կերպելէ լաւագոյն եւ ապահով ճամբայ
չկայ: Ծննդեան տօնի ընտանեկան հրապոյր-
ներն ինձ համար շատ մեծ նշանակութիւն
չէին կրնար ունենալ անտարակոյս: Դա-
սակիցներէս շատեր անհամբերութեամբ կը
սպասէին այդ աւուր, զի տուն պիտի եր-
թային: Այդ զգալի պահանք լեցունել կը

(*) Սոյն նամակ ուշ հասաւ մեր ձեռքը:

ջանամ միշտ հայերէն գիրքեր եւ կամ հին նամակներ ընթերցելով:

Այլ ամէն բանէ աւելի կ'ուզես անշուշտ որ յիշեմ անգղիական սովորութիւններ: Աստ, Ծննդեան եղանակին մէջ, բարեհաճ հասարակութեան կարող անդամք աղքատաց համար կը հայթայթեն «Ծննդեան ծաշեր»: Սովորաբար կրօնական կազմակերպութիւնք են որ ամենէն աւելի կը հոգան աղքատները: Այս ալ անշուշտ բնական հետեւանքն է իրենց ընդունած կրօնքի վարդապետութեան: Օրէ օր աւելի զօրեղապէս կը համոզուիմ որ եթէ աշխարհիս վրայէ վերցուին կրօնական կազմակերպութիւնք, եւ առաւել եւս քրիստոնեայ անհատից ազդեցիկ խումբը, անկրօնք եւ իրենց պաշտպանք այն ատեն միայն պիտի կրնան գնահատել կրօնի հրաշալի ազդեցութիւնը մարդկութեան տարբեր խաւերուն մէջ: Եկեղեցիք կը հաւաքեն դրամ, ուստես եւ հանդերձեղէն, եւ Ծննդեան երեկոյին կը բաշխեն դայիս վիպիալ աղքատաց: Ներկայ էի մեծ գումարման մը մէջ. 1,500 աղքատաց ուսուցիչ բաշխուեցաւ Ծննդեան երեկոյին մէկ եկեղեցական կազմակերպութեան կողմանէ միայն: Եւ ասոր նման հարիւրաւոր տարբեր միջոցներով աղքատներն ուշադրութեան մասնաւոր առարկայ կը դառնան ներկայ եղանակիս մէջ: Այս Ծննդեան ծաշուց չնորհիւ քանի՜ քանի՜ տուններ արդեօք կ'երջանկանան: Աղքատ եւ թշուառ ընտանիքներ որք մսի երեսն անգամ տեսած չէին թերեւս տարւոյն տասներկու ամսոց մէջ, այժմ կը բոլորին Ծննդեան դիրուկ հնդկահաւին շուրջն օրհնելով իրենց բարեբախտներն: Գիտես անտարակոյս թէ հնդկահաւն Անգղիացոց Ծննդեան նշանաւոր կերակուրն է եւ առանց անոր սեղանը կատարեալ չկրնար համարուիլ, նման մեր ֆլէշ-ին, առանց որոյ կարծես հարսանեաց հանդիսին համը չեկեր: Յիշեմ Անգղիացոց մէկ զուարճալի սովորութիւնը որ թերեւս հետաքրքրէ զքեզ: Միշտ ինչորէն է այդ: Միշտն տունկ մ'է որոյ հայերէնը գտնել քեզ կը թողում: Ծննդեան եղանակին մէջ տանց ձեղուններէ կը կախեն այդ տունկն, եւ երբ պատահի որ երիտասարդ մը եւ երիտասարդուհի մը ասոր տակն գտնուին, զիրար համբուրելու արտօնութիւն կ'ունենան: Տղայոց համար ալ Ծննդեան մասնաւոր հրապոյր ունի: Լսած ես հաւանաբար Սաւա Բալի նկատմամբ, այդ երեւակայական ծերուկը անգղիացի մանկուոյն շաքարեղէններ կը բերէ: Ծննդեան ծաշերու նկատմամբ ըրած մի քանի խօսքերէս մի՛ գուցէ երթաղբեր թէ ապա ուրեմն Լոնտոնի մէջ խեղճութիւն կամ աղքատութիւն չկայ: Ընդհակառակն, կարծեմ թէ աշխարհի մէջ չկայ ուրիշ քաղաք մը որ Լոնտոնի չափ խեղճութիւն ու թշուառութիւն պարունակէ: Գրեթէ ամէն օր լրագրաց մէջ կը կարգանք անօթութենէ մեռնողներու սրտաճմրիկ պատմութիւնք: Այս առաւօտեան թերթերն կը թղթատէի քիչ մը առաջ. աչքս հանդիպեցաւ կարճ հատուածի մը որ կը պատմէր թէ երէկ գիշեր Լոնտոնի ծանօթ երկու թաղերու մէջ գտնուեցին մարդկային դիակներ անօթութենէ նուազած եւ ցուրտէն սառած: Եւ այս ալ Ծննդեան եւ կազանդի եղանակին մէջ: Զարմանալի է ուրեմն որ Փրկութեան Բանակի «Զօրավար»ը «Խաւարակուռն Անգղիա»ն լուսաւորելու համար այսչափ կը խօսի:

Սակայն Ծննդեան խորհրդաւոր տօնին առթիւ կեր ու խումի մտածումներով միայն պարապիլ բանական արարածի մը բոլորովին արժանաւոր չկրնար լինել: Ծննդեան տօնը Աստուածորդուն ասկէ տասնեւեութ դար առաջ Բեթլեհեմի մուրին մէջ աշխարհ գալուն յիշատակութիւնն է: Կ'արժէ որ իւրաքանչիւր ոք գէթ տարին մէկ անգամ իր խորհրդոցը մասնաւոր առարկայ ընէ աշխարհի, այո՛, եւ տիեզերքի այս մեծագոյն դէպքը: Քանի՜ ցաւալի է սակայն խորհիլ թէ հազարաւորներ կը տօնեն, կամ լաւ եւս՝ կը կարծեն տօնել, այդ օրն, որով եւ դէպքն, պարպելով օղիի գաւաթներն կամ գարեջրոյ չիշերը: Աբ. Պօղոսի մայր եկեղեցիէն կը վերադառնայի Ծննդեան օրը յետ միջաւոր, երբ ճամբուն երկու կողմը կը տեսնէի արեւցողներու բազմութիւնք: Ծննդեան օրն օղիի գաւաթները ձեռքէ ձեռք կ'անցունին փրկստօսի Ծնունդն յիշատակելով: Գէթ իրենք զիրենք քրիստոնեայ դաւանող անձինք զգային իրենց սոյն արարքի հակասութիւն եւ չնախատէին զփրկստոնէութիւն:

Երկու օր եւս եւ Նոր Տարին պիտի դիմաւորենք աստ: Դեռ երէկ էր կարծես որ 1890ի գալուստ կ'ողջունէինք եւ ահա երկու օրէն ողջութիւն մաղթելու ենք իրեն: Երկու օր եւս եւ ի բաց պիտի թողունք մեր տարուան մը բարեկամն, 1890ը: 1891 թիւ մը տարօրինակ կ'երեւի կարծես, 9ին յաջորդող գէրոյին այս աստիճան վարժուելէ ետք: Բայց ասոր ալ կը վարժուինք, ուղենք կամ չուղենք: Թուականը փոխել մեր ձեռքը չէ: Բայց, սիրելի բարեկամս, առաջիկայ տարւոյ մէջ անձինք ոք կրնայ փոփոխութիւններ մտցունել իւր կենաց մէջ: Աւատիկ ամբողջ տարի մը եւս ողջ առողջ անցուցինք Ամենակարողին բարեբարութեամբ: Խորհէ՛ անգամ մը, բարեկամս, թէ այս վերջացող տարւոյ մէջ քանի՜ անցան ի յաւիտենականութիւն: Աւելին կայ, խորհէ՛ անգամ մը թէ քանի՜ ներ անցան ի յաւիտենականութիւն առաքալող զիմաւորելու իրենց Փրկիչն որ անդ Դատաւորի գաւազանն եւեթ ունի ի ձեռին: Եւ երբ ի խորոց սրտի զգանք այս ճշմարտութեանց իրական նշանակութիւն, այն ատեն փառաբանութիւնք եւ չնորհակալութիւնք պիտի ամբողջանաւ աս Բարձրեալն իւր մեծ չնորհին համար, որ պահած է մեր կեանքն ամբողջ տարի մը եւս: Նոր Տարին նոր բարի որոշմանց եւ առաջադրութեանց համար յարմարագոյն ժամանակն է թերեւս: Իւրաքանչիւր անհատ իւր կենաց գրքի մէջ նոր էջ մը կը բանայ նոր տարւոյ առթիւ: Ժամ է այժմ որոշել եւ ջանալ պահել մաքուր էջ մը Ամենակարողին օգնութեամբ: Կենաց վրայ յետադարձ ակնարկ մը ձգած ատեն՝ անդ կը տեսնենք շատ բաներ որոց համար կ'ողբանք: Լա՛ւ, բայց ինչպէս պիտի կարենանք օգտուիլ աղկէ, եթէ լաւադոյն որոշումներ չունենանք առաջիկային համար: Տարակոյս չկայ բնաւ որ եթէ մեր հանապազօրեայ կեանքի մէջ աւելի զգուշաւոր եւ խոհեմ ըլլանք, այն ատեն նուազ ողբալի պիտի գտնենք սոյն հանապազօրեայ կենաց գումարին, այսինքն տարուան մը կենաց պատմութիւնք:

Նոր Տարւոյ երեկոյին Անգղիացիք ունին ընտիր սովորութիւն մը, զոր կը յիշեմ որդեգրած էին Զմիւռնիոյ մեր յոյն կրօնակիցք: Անգղիացոց «Նոր Տարւոյ Երե-

կոյ» կոչածը հին տարւոյ վերջին երեկոյն է: Այդ օր կէս գիշերէ մէկ երկու ժամ առաջ կը բացուին եկեղեցեաց եւ աղօթատեղեաց դռները: Աղօթքի եւ քարոզի մասնաւոր պաշտամունք կը կատարուին: Այս գումարմանց «հսկման գիշերի պաշտամունք» անունը կու տան: Այդ տեսակ պաշտամունքներէ վերջին երկու տարինեւրու մէջ կրած զգացումս թուղթի վրայ բացատրել անկարելի է, նման հոգեկան շատ մը տպաւորութեանց, զորս բացատրել գէթ ինձ համար անկարելի է բացարձակապէս: Կը յիշեմ աստ սակայն պարագաներն, եւ քեզ կը թողում երեւակայել տպաւորութիւնք: Երեք հազարի մօտ բաղմութիւն մը ընդարձակ եկեղեցւոյ մէջ հաւաքուած էր արդէն, երբ ներս մտնելով հաղիւ կարողացայ նստելու տեղ մը գտնել: Պարագային յարմար երգեցողութիւնք կը կատարուին, որոց կը մասնակցին ներկայք, արք եւ կանայք, մեծ եւ պզտիկ: Քարոզիչն Սուրբ Գիորգէն ընտրուած մաս մը կը կարգայ, հոգեւորական ուղերձ մ'եւս կ'ընէ: Կոչում կ'ընէ մեղաւորաց զալ Փրկիչին՝ հին տարին չվերջացած: Սրահին մէջի ժամացոյցէն կը տեսնուի թէ կէս գիշերուան 12ին քառորդ ժամ մը միայն մնացած է: Բոլոր գլուխներ կը խոնարհին յերկրպագութիւն: Քարոզչին սրտառուչ կարճ աղօթքները միայն կ'ընդհատեն խորհրդաւոր լուծութիւնը: Եւ մինչ այսպէս ամէն ոք զուլիւր ծռած կ'աղօթէ, ահա իսկոյն կը լսենք քարոզչին ձայնը որ ամբողջ ժողովրդեան «Շնորհաւոր Նոր Տարի» կը մաղթէ: Եւ այժմ խորհրդաւոր լուծեան կը յաջորդէ քիչ մը անխորհուրդ աղմուկ: Պաշտամունքն աւարտած է. ամէն ոք իւր ընկերին կամ բարեկամին համար բարեմաղթութիւններ ունի:

Մաղթելով եւ աղօթելով որ Նոր Տարին օրհնութեանց նոր տարեդուլս մը բանայ կենացդ մէջ,
Մնամ Բոյգ
Լոնտոն
ՅՈՎԱԹ
17/29 դեկտ. 1890

ՔՍԱՆԵԻԶԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳՈՒՍԱՐՈՒՄ ԿԱՍ ԿԵՍ
ՅՈՒԲԵԼԵԱՆ ԽԱՐԵՐԴԻ ԱԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
(Շար. «Աւետարան» 7 էջ-էն և 14-էն)

Հոկտ. 31ի, ամբողջ ուրբաթ աւուր, խորհրդածութեան առարկան էր Ծառայութեան զոր կը պարբերէ Տերօնը: Առաւօտեան կէս ժամու աղօթքի ժողովէն ետքը կը խօսէր Բաղմաշինու ծերունի քարոզիչն, Պ. Կիրակոս Խոնարարեան, նիւթ ունենալով թէ Իբրեւ անհա քրիստոնէայ է՝ ծառայութեան լիւն ընել պարտաւոր է: Եւ Տերօնը: Արեւոր քարոզիչը ջանաց անհատ անձի մը քրիստոնէական կեանքը նկարագրել, բայց իւր մարմնոյ սաստիկ տկարութեան պատճառաւ զգաղապէս չկրցաւ շատ բան խօսիլ: Ուստի այս նիւթին վրայ ժողովականաց կողմէ մի քանի բանախօսութիւնք ըլլալէ ետքը միջոց պարապոյի ժամանակը հասաւ: Միջոց պարապոյէն ետքը երբ ժողովականք իրենց տեղերը դարձան, Պատ. Փրոֆ. Մելքոն Աստուածատուրեան խօսեցաւ թէ Իբրեւ պաշտօնէյ է՝ ծառայութեան լիւն ընել Եւ Տերօնը: Կենաց Բանին այս պատուական քարոզիչը նախ ի նկատ առնելով եկեղեցւոյն մէջ պաշտօնէին դործը՝ ցուցուց թէ քարոզիչը քարոզելու ատեն ժողովրդեան քմաց համեմատ խօսելու չեն, անձի դէմ խօսելու չեն, քարոզն զգուշութեամբ պատրաստելու են, ունենցիրները

համոզել ջանալու են ապացույցներով, ունենալու արտին խօսելու են, եւ քարոզից նիւթը լինելու է Յիսուս Քրիստոս եւ ան խաչը ելած: Ի նկատ առնելով պաշտօնէին իւր տան մէջ ունեցած պարտականութիւնը՝ ըսաւ թէ քարոզիչը իրենց տան մէջ ունենալու են ընտանեկան խաղաղութիւն, մաքրութիւն եւ աշխատութիւն: Յուցուց նաեւ թէ պաշտօնեայք պարտին ծանօթանալ իրենց ժողովրդեան անհատից ընտանեկան վիճակին եւ հրահանգել տնեցիները, եւ հետեւաբար պաշտօնեայք լինելու են քաղաքավար, գթութ եւ կարեկից: Հոսկի ուրեմն ըսաւ թէ պաշտօնեայք ընկերութեան մէջ գոհունակ եւ ուրախ սիրտ մը կրելով զայլս Տէրոջը այգւոյն մէջ գործելու ցանկացող ըլլալու վիճակին առաջնորդելու են: Կէս օրը շուտ կը մօտենար, ուստի աղօթքով ժողովը վերջացաւ: Կէս աւուր մէկ ժամու հանդիստը լաւ պատրաստած էր ունկնդիրները: Բազմութիւնը խոնարհ էր ժողովատեղին. աղօթքի քաղցր ժողով մը կատարուեցաւ, եւ ժողովէն ետքը Չմկիածագի նախկին երէցն (այժմ Արաբկիրի երէց), Պատ. Ղազարոս Յովսէփեան, ի բնմ երեւցաւ: Նորա նիւթն էր թէ Հոգի-Սբ. Ինչպէս Զատիկ պարտաւոր է ինչ Տէր-Պատ. Ղազարոս աշխուժի նկարագրից հօտ մը իւր հովուաւը, վեր բերաւ ոչխարաց կարօտութիւնները եւ հովուին խնամքը նոցա ուտեստի եւ ըմպելիաց մասին, եւ ճարտարութեամբ նմանցուց Քրիստոսի հոգեւոր հօտն ու անոր Հովիւն իւր բերած օրինակին: Եղբաւ կացուց թէ հովիւն պարտի իւր հօտին իւրաքանչիւր անհատը յականէ անուանէ ձանձնաբ, ծանօթանալ նոցա հիւանդութեանց, բանալ նոցա առջեւ Սուրբ Գրոց արօտատեղին, զգոյշ լինել իւր ունեցած միայն մէկ առատ բանէն կերակրել ջանալէ զայնս առանց նկատելու անոնց փափաքն ու կարօտութիւնները, որպէս զի չզղուեցունէ զնոսա: Վերջացուց իւր խօսք չնշտելով թէ գառնուկները պարտին չլրիւլիլ հովուին տեսութեան: Ժողովականներէն ալեմօրուս անձինք իրենց հովուական կենաց փորձառութիւնները պատմելով մնացած ժամանակը լրացուցին եւ յոյժ գոհ թողուցին ունկնդիրները: Յետոյ ժողովականաց 10 րոպէի վազանձ տրուեցաւ: Ժողովականաց բազմութիւնը հետզհետէ կը շատնար: Իւրաքանչիւր ոք անյագ փափաքով ներս ժողովատեղին կը մտնէր: Հետաքրքրաշարժ նիւթ մը կար թէ Մեծ Ինչ Զատիկ-Ինչպէս համար աշխարհ: Այս նիւթին վրայ խօսելու համար որոշուած էր Պատ. Փրոֆ. Յովնանէս Կարապետեան, հոգեւոր երիտասարդ հովիւր: Պատ. ճառախօսը աւետարանական այս գործն անուանեց անհապառ իրիստեական գործ եւ ժողովը զէմքով մը ցուցուց թէ կատարելու ենք այս անհատական քրիստոնէական պարտականութիւնը, ամէն հասակի մարդոց եւ ամէն տեղ, Յիսուսի համար, խմստութեամբ, մարդուն սխալներն ցուցնելով, խօսելով պարզ եւ բուն կէտին վրայ եւ մարդը համոզելով որ անմիջապէս Յիսուսի երթայ հաւատքով: Ըսաւ թէ պարտիմք պատկառանք եւ անկեղծ եռանդեամբ խօսիլ, եւ ասոր համար Սուրբ Հոգւոյն օգնութեան կը կարօտինք, թէ պարտիմք չմոռնալ այն անձ որում խօսեր ենք: Ի վերջոյ ըսաւ, «Այս մեծ ու գոհարին

գործը ընելու համար Պողոսի հետ ըսելու ենք, «Ամէն բանի կարող եմ անով» որ զին զօրացուց» (Փիլիպ. Գ. 13): Պատուարժան երիտասարդ հովուին 19 ամաց վերոյիշեալ փորձառութեանց վրայ տարիքոտ անձանց փորձառութիւնները սոյն ժողովը յիշատակելի ըրին: Եւ արդէն ժամանակն լրացած լինելով ժողովը աղօթիւք եւ գոհարանական երգով վերջացաւ:

Նոյ. 1, չաբաթ Առաւօտեան ըստ Թուրքաց ժամը Յին պաշտօնէից պատկառելի բազմութիւնը եւ հասարակութեան ոչ սակաւ անձինք խոնարհ էին վերի թաղի եկեղեցւոյն մէջ: Պատ. Մր. Պրաուն յատուկ պաշտօնէից ուղղեալ քարոզ մը պիտի խօսէր: Մի քանի հոգեւորնչ երգերէ եւ աղօթքներէ ետքը Պատ. քարոզիչը Ա. Կոր. Բ. գլխոյն առաջին չորս համարները բնաբան ընտրելով հետեւեալներն յառաջ կը բերէր.

Ա. Բարեկէն է վկայել Քրիստոսի համար կամ հաղորդել Նորա պատգամն ժողովրդեան: Բ. Բարեկէն է Նիւթ ըլլալու է «Յիսուս Քրիստոս եւ ան խաչը ելած» կամ Յիսուս Քրիստոսի անձը եւ պաշտօնը, օրէնք եւ Աւետարան: Գ. Բարեկէն է ինչպէս ըլլալու է պատասխանատուութեան ծանրութիւնը զգալով: Դ. Պողոս իւր քարոզութեանց մէջ կը ցուցնէր եռանդ, քաջասրտութիւն, հաւատք եւ սէր: Ե. Բարեկէն է այն լինելու է որ անկեղծ հաւատան եւ հաւատացեալ յառաջ երթան հաւատոյ մէջ: Զ. Բարեկէն արդիւնաւորութիւնը կախեալ է Աստուծաւ եւ քարոզչին հաւատարմութենէն:

Այս եռանդնաշարժ քարոզչն անմիջապէս ետքը անշնչ-խոսեալ աղօթքը ընել հրաւիրուեցաւ Պատ. Կիրակոս, որ երբ սկսաւ աղօթել, պաշտօնէից խումբը յօռնկայս կը միանար նորա հետ յարտասուս փղձկեալ «Ամէն, ո՛վ Տէր, լսէ» գոչելով: Երբ այս հոգեգրաւ աղօթքը կը վերջանար, ամենուն զիմաց վրայ կ'արտափայլէր եղբայրական համակիր ոգին: Ժողովականաց խօսակցութիւնն Ամենակարողին ներկայութեան աղեղեցութեամբ սրբագործեալ կը թուէր, երբ զոյգ զոյգ դուրս կ'ելլէին ժողովը, բայց միանշոյլ արտասուօք ոտողեալ այտերով, Պարտիմ ըսել որ չաբաթ ամէն երեկոյ ժամը Աին փոխակալի վերի եւ վարի թաղերը աղօթքի կամ քարոզի ժողովներ տեղի կ'ունենային, յորս ի մասնաւորի Պատ. Կարապետ Կիւօղլեանի սիրոյ վրայ տուած քարոզը եւ Պատ. Մ. Կիրակոսեանի մանկանց վրայ խօսած ուղերձն յոյժ սրտագրաւ եղան:

Նոյ. 2, Կիրակի: Առաւօտ է, բազմութեան մը հեղեղ վերի թաղին եկեղեցին կը զիմէ: Պաշտաման ժամանակէն առաջ նրստարաններն արդէն լեցուած էին, եւ տեղացի եղբարց սովորական հիւրասիրութեանն օգտելով զբանքն եկողներն կրնային տեղ գտնել նստելու: Պաշտաման առաջնորդելով Պատ. Տր. Պարնըմ առաւօտու փոռաբանական աղօթքը կը մատուցանէր, եւ երգեր ու սաղմոսներ յաջորդաբար կրկնուէին ետքը Տր. Պարնըմ իւր տալիք քարոզին բնաբանն կը կարգար — Մար. Գ. 26-30: Սոյն քաջահմուտ քարոզիչը իւր քարոզին իրեն յառաջարան ցուցուց թէ ածիլը կամ մեծնալը երկու կերպով կ'ըլլայ, մին՝ դըրսէն, որպէս ձեան հիւսք, եւ միւսը՝ ներսէն, որպէս բոյսը: Քրիստոս իւր եկեղեցւոյն ցուցուց թէ կեանք պէտք է այնմ,

զի առանց կենաց եւ առանց հոգւոյ եկեղեցի չըլլար, քանզի ճիւղերը որթէն կ'անտառ առնելով միայն կրնան ապրիլ: Նախնի հալածումներէն ետքը եկեղեցին տկարացաւ, զի ամէն տեսակ մարդիկ եկեղեցին մտան եւ եկեղեցին յայտնի է թէ այս ատեն սկսաւ գրաւն ածիլ: Յետոյ քարոզիչը անցեալը անտեսացոյց ընելով ըսաւ թէ Մր. Տրնմոր ասկէ 33 տարի առաջ միայն 3 հոգի գտաւ աստ, եւ անա այս բոլոր եկեղեցիք այս երեքէն յառաջ եկան: սկիզբէն հոս կ'անտառ, քարոզչն ինչպէս իր տեսնուէր եւ ամէն ոք մաքուր էր իր գործոց մէջ. այն ատեն բազումք սկսած էին գրքեր ծախել աստ եւ անդ: Արդ պարտիմք խոստովանիլ թէ գործոյն յառաջացումը մեր մեծ փափաքին համապատասխան չեղաւ. բայց կրնայ սա եւս աստուածային կարգադրութիւն մը եղած ըլլալ, զի բոյս մը միշտ մէկ աստիճան չաճիլ: Բարեկէն ասա ցաւօք սրտի գործոյն յառաջ չերթալուն պատճառները ցուցուց: Ի քաջաբերութիւն յիշեց նաեւ տեղի ունեցած յառաջդիմութիւնը. ցուցուց թէ թեմին մէջ առաջինին հետ բաղդատմամբ հիմա ո՛րչափ Սուրբ Գիրքեր կան եւ թէ ինչ հակայ յառաջդիմութիւնը քաճ է կրթական գործը: Վերջապէս քարոզիչն իւր յորդորն կու տար ըսելով թէ իւրաքանչիւր անհատ պարտի Քրիստոսի հոգին ունենալ որ ամէն ժողովրդեան ընդ Յիսուսի ունեցած հաղորդակցութիւն լինի ինչպէս եւ զբար: Այս է գոչեց Աւետ. եկեղեցւոյն աճան գաղտնիքը: Ինչ սրտաշարժ եղան նորա վերջին խօսքերը երբ ըսաւ թէ ասկէ 23 տարի առաջ հոս ժողովուած էինք, բայց կը տեսնեմ թէ անոնցմէ ոմանք մեռած ըլլալով հոս չկան, ուստի պարտիմք մեռածն պատրաստելու քննել: Կէս օրին վարի թաղի եկեղեցւոյն մէջ Տէրուական Ընթրիք մատակարարուեցաւ: Նոյն օրն երեկոյեան ժամը Աին վերի թաղի եկեղեցին ժողով մը եղաւ զոր կոչեցին ամառը ժողով: Մի քանի ջերմեռանդ աղօթքներ եղան. ի մասնաւորի Վեհ. Սուլթանի տրուածութիւն մաղթուեցաւ, եւ աղօթքներէ ետքը իւրաքանչիւր քարոզչի արտօնութիւն տրուեցաւ իւր եկեղեցւոյն վրայ քաջաբերական տեղեկութիւն մը հաղորդել ունկնդրաց: Տրուած տեղեկութեանց համաձայն ի մասնաւորի քաջաբերական էին Բերդակի գործը ուր կ'աշխատի Պր. Մարտիրոս Եշիլեան, Մալաթիոյ գործը, Ազնիի գործը, Խօխի գործը, ուր կ'աշխատի Պ. Սահակ Մեծոյեան, մեծալան քարոզիչը: Ի վերջոյ Պատ. Փրոֆ. Մեկըն խանդաղատանօք զիմում մը ըրաւ երիցանց եւ քարոզաց որ քաջաբար գործեն զի, եթէ չգործեն, բոլոր ժողովուրդը պիտի մոլորի առաւել քան որչափ չէր առաջ:

Այս խօսքերէն ետքը Պատ. Փրոֆ. Մարտիրոսի աղօթքով, եւ գովաբանական երգով մը ժողովը աւարտեցաւ:

Մաչկերտ

ՊԵՏՐՈՍ Ե. ԽԱՅԱՏՈՒԵԱՆ

Կ. պոլսոյ Երիտ. Քրիստ. Ընկերակցութեան աղօթքի ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը Պայպըլ Հասուսի մատրան մէջ, ժամը 9ին, ըստ Թուրքաց: Աղօթքի նիւթն է, «Ե» Տէր Աստուծոյ Առաջն խաչեց ու քաջաբար, Ո՞ր է» Ծննդ. Գ. 9:

ՀԱՆԴԵՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Փետր. 9 ըստ Յուն., և փետր. 21 ըստ Լատ., 1891

ԶՕՐԱՎԱՐ ԵՔԵՐՄԱՆ ԵՒ ՄՈՎԱԿԱԼ ՓՈՐԹԵՐ

Միացեալ Նահանգք ճիշդ այս պահուս ի սուգ համակեալ են վերջին քաղաքական պատերազմին դիւցազանց երկուքին մահուամբ: Երկու հանգուցելոց նշանաւորագոյնն էր Զօր. Եւրման որ փետր. 4ին պող առած էր թատրոնին մէջ եւ մեռաւ փետր. 14ին: Զօր. Եւրման ծնած էր 1820ին, եւ 1840ին զինուորական վարժարանին ընթացքն աւարտեց: Այդ ժամանակէն սկսեալ բանակին մէջ պաշտօն կը վարէր մինչեւ 1853, երբ հրաժարեցաւ իւր պաշտօնէն եւ սկսաւ սեղանաւորութեամբ զբաղիլ: Երբ քաղաքային պատերազմ ծագեցաւ, Զօր. Եւրման ի սկզբան պաշտօն չընդունեց բանակին մէջ, վասն զի համամիտ չէր Նախագահ Լինքոլնի որ 75,000 կամաւոր զօրք կանչած էր 3 ամսոց համար, կարծելով թէ այդչափ զօրք կարող պիտի լինէր նուաճել Հարաւայնոց ապրտամբութիւնը: Զօր. Եւրման, որ Հարաւային Նահանգաց մէջ բնակած էր, յայտարարեց թէ 500,000 զօրաց բանակ մը 3 տարի պատերազմելով հազիւ կրնար նուաճել ապստամբները, եւ այս պաշտօնին արտայայտելուն համար ոմանք խելագարած համարեցան զնա: Բայց ի վերջոյ կռուականութիւնն ստիպուեցաւ զօրքի ներքեւ կոչել առաւել քան 2 միլիոն զինուորներ որոց առաւել քան 280,000ը մեռան, եւ պատերազմը տեւեց 4 տարի:

Զօր. Կրանթէ ետքը Հիւսիսայնոց բանակին նշանաւորագոյն հրամանատարն էր Զօր. Եւրման, եւ ոմանք մինչեւ իսկ կը կարծեն թէ այս վերջինը իւր զինուորական հանձարով կը գերազանցէր զԶօր. Կրանթէ: Զօր. Կրանթի բարեմասնութեանց մին այն էր որ երբեք չէր նախանձեր այլոց, եւ ինքն էր որ գնահատեց Զօր. Եւրմանի կարողութիւնը եւ նմա տուաւ բարձր պաշտօն: Զօր. Եւրման 1861 յուլիսի մէջ քաղաքային պատերազմին առաջին ճակատամարտին մասնակցեցաւ, եւ մինչեւ պատերազմին վերջը կարեւոր ծառայութիւններ մատոյց Հիւսիսայնոց: Իւր մեծագոյն քաջագործութիւնը կատարեց 1864ին, երբ ճորճիա նահանգն արշաւեց 100,000 զօրաց բանակաւ մը եւ 3½ ամսոց գրեթէ անընդհատ կռուէ մը ետքը գրաւեց ամբողջեալ Ալժանթի քաղաքը: Եւտոյ իւր բանակը բաժնեց երկու մասանց որոց մին թշնամոյն առջեւէն ետ քաշուեցաւ, մինչ ինք երկրորդ մասին հետ դէպ ի ծովեզերք յառաջացաւ եւ գրաւեց զՍալաննա, եւ յետոյ քաղեց դէպ հիւսիս: Այս միջոցին Զօր. Կրանթ պաշարած էր Հարաւայնոց գլխաւոր բանակը որ կը գտնուէր ի Ռիչմոնտ: Երբ սոյն պաշարեալ բանակն անձնատուր եղաւ, Զօր. Եւրման շարունակեց յառաջ խաղաղ դէպ հիւսիս եւ Ռիչմոնտէ անցնելով հասաւ Ուաշինկթըն, եւ այսպէս նորա բանակը կատարեց 2,600 մղոնի երկայն ճամբորդութիւն մը: Պատերազմէն ետքը Զօր. Եւրման բանակին մէջ մնաց, եւ երբ Զօր. Կրանթ նախագահ ընտրուեցաւ, նմա յաջորդելով եղաւ ընդհանուր հրամանատար: Զօր. Եւրման 1871ին ուղեւորութիւն մը կատարեց յԵւրոպա եւ վեհ. Սուլթանին կողմէ մեծ սպասուովք ընդունուեցաւ ի Կ. պոլիս: Կրնար նախագահ եւս ընտրուիլ, բայց չուզեց քաղաքական կենաց մէջ մըտ-

նել, եւ շարունակեց ընդհանուր հրամանատարի պաշտօնը մինչեւ որ հասաւ այն տարիքին յորում ըստ ամերիկեան օրինաց հանգստեան կոչուեցաւ: 1875ին հրատարակեց իւր յիշատակարանները որք յոյժ հետաքրքրական են: Զօր. Եւրման քաղաքային պատերազմին մէջ Հիւսիսայնոց կողմն եղող նշանաւոր զօրավարաց վերջինն էր: Կրանթ, Եւրիտան, Թոմաս եւ Միտլիմէ առաջ իջան ի գերեզման: Հանգուցելոյն կրտսեր եղբայր Ճոն Եւրման Միացեալ Նահանգաց Մերակոյտին նշանաւորագոյն անդամոց մին է:

Մովակալ Փորթլըր, որ մեռաւ փետր. 13ին, ամերիկեան նաւատորմին մէջ կը գրաւէր նոյն դիրքը զոր Զօր. Եւրման ունէր բանակին մէջ: Մովակալ Փորթլըր Ֆարալըթ ետքը քաղաքային պատերազմին ժամանակ Հիւսիսայնոց կողմն եղող նշանաւորագոյն նաւային պաշտօնատարն էր: Մովակալ Փորթլըրի հայրն եւս նշանաւոր նաւային պաշտօնատար մ'էր եւ մասնակցեցաւ Միացեալ Նահանգաց ընդ Անգլիոյ պատերազմին որ տեւեց 1812-1815, եւ յետոյ կարգուեցաւ Թուրքիոյ ամերիկեան դեսպան, եւ այս պաշտօնը վարեց մինչեւ զմահ որ պատահեցաւ 1843ին ի Կ. պոլիս: Մովակալ Փորթլըր իւր հօր մահուանէն ետքը ամերիկեան ընդհանուր հիւպատոսի պաշտօնը վարեց մայրաքաղաքի մէջ: Մասնակցեցաւ Նիւ Օրլէանսի գրաւման, Միսիսիպիի նաւատորմին հրամանատարն էր Վիքսպուրկի պաշարման մէջ եւ մասնակցեցաւ Ֆորթ Ֆիշըր կոչուած ամբողջին գրաւման, որոց բոլորն եւս քաղաքային պատերազմին նշանաւորագոյն դէպքերէն էին:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մր. Օ'Պրայըն եւ Մր. Տիլըն, իռլանտական այն երկու երեսփոխանք որք վեցամսեայ բանտարկութեան դատապարտուած էին, անցեալ շաբթու Գաղիայէ անցան յԱնգլիա եւ կառավարական իշխանութեանց անձնատուր եղան: Սոյն երեսփոխանք երբ ցամաք ելան ի Տովըր, ձերբակալուեցան եւ անտի տարուեցան ի Լոնտոն ուր իրենց խնդրանաց համաձայն՝ նոցա թոյլ տրուեցաւ գիշերն անցունել: Հետեւեալ օրն անցան յիրլանտա եւ տարուեցան Քլոնմէլ որ իռլանտայի հարաւային մասին մէջ է եւ ուր նոքա պիտի կրեն իրենց բանտարկութեան պատիժը: Գաղիայէ մեկնելէ առաջ սոյն երկու իռլանտացիք հրատարակեցին նամակներ որովք կը յայտնէին թէ իռլանտական երկու հերձուածոց մէջ տեղ միութիւն մը յառաջ բերելու համար իրենց ըրած բոլոր ջանքերն ապարդիւն ելած էին: Մր. Օ'Պրայըն հրատարակեց նաեւ Մր. Փարնէլի մէկ նամակը յորում այս վերջինը կը յայտնէր թէ ազգային շահուց չխառաղ ամէն ջանք ըրած էր խաղաղութեան եւ միաբանութեան փաստին համար, բայց ի դուրս Քարթիեան կուսակցութեան մէկ գումարման մէջ Մր. Մաք Քարթիի ներկայից հաղորդեց այն բանակցութեանց արդիւնքը զորս ունեցած էր Մր. Կլատտթընի հետ երկու խնդրոց նկատմամբ ուրոց մեծ կարեւորութիւն կու տայ իռլանտական կուսակցութիւնը: Մր. Կլատտթըն ըսած էր թէ ըստ իւր կարծեաց՝ հողային խնդիրը պէտք է կարգադրուի բրիտանական խորհրդարանին մէջ նոյն ժամանակ յորում իռլանտայի ինքնօրինութիւնը հաս-

տատուի, կամ ինքնօրինութեան հաստատուելէն ժամանակ մը յետոյ որոյ երկարուութիւնը որոշուած պիտի լինի ինքնօրինութեան ծրագրին մէջ, եւ կամ թէ այդ խնդիրը պէտք է թողուի իռլանտական խորհրդարանին: Ոստիկանութեան տեսչութեան խնդրոյն նկատմամբ եւս Մր. Կլատտթըն ըսած է որ ըստ իւր կարծեաց՝ 5 տարեաց կամ աւելի կարճ ժամանակամիջոցի մէջ ոստիկանութիւնը կրնայ դրուիլ իռլանտացեաց տեսչութեան ներքեւ:

—Համպուրկի եւ Միւնիխի երկու թերթեր, որք ջերմ կուսակից են Պիզմարք իշխանի եւ որք կը կարծուի թէ նախկին նախարարապետին գաղափարները կ'արտայայտեն, կը քննադատեն զնախարարապետ Քալիբիլի որ յայտարարած էր թէ իւր ամերիկեան աշխարհավարութեան մէջ կը հետեւէր իւր նախորդին քայլերուն: Այս թերթերը կ'ուզեն անուղղակի կերպիւ հասկցունել թէ Զօր. Քալիբիլի ըստ արժանւոյն չպաշտպանեց գերմանական շահերը Անգլիոյ հետ կնքած դաշնադրութեան մէջ որով Զանգիպար Անգլիացեաց թողուեցաւ, նաեւ թէ Ռուսիոյ հետ ըստ պատշաճի բարեկամական յարաբերութիւնը չեն տածուիր: Պաշտօնական Նոր. Տեյչէ թերթը կ'ըսէ թէ նոր նախարարապետին օրով փոփոխութիւն եղած չէ, եւ թէ ընդ Ռուսիոյ բարեկամական յարաբերութիւններ պահելը Գերմանիոյ աշխարհավարութեան հիմնական սկզբունքներէն մին է:

—Ի Մոսքուա լամբարի մը շրջելով հրդեհ ծագեցաւ ընդարձակ տան մը մէջ որ կը գործածուէր իբրեւ տղայոց հիւանդանոց, եւ առ նուազն 10 տղայք եւ բաւական թուով հիւանդապահք եւ սպասաւորք բոցերուն զոհ դացին:

Գանատայի Քուիպէք քաղաքին մէջ գործարանի մը կաթսան չ'պայթեցաւ եւ բաղմաթիւ անձինք սպաննուեցան: Արկածին պատահելէն 3 ժամ յետոյ զարնուած հեռագիր մը կը ծանուցանէր թէ արդէն 30 դիակներ գտնուած էին:

—Կ'ըսուի թէ Սինեոր Քրիստի ընդունած չէ իրեն չնորհուած ագնուականութեան աստիճանը, եւ պիտի սկսի իւր փաստաբանական արուեստով զբաղիլ: Կ'ըսուի նաեւ թէ նոր նախարարութիւնը կարող պիտի լինի 31,000,000 Փրանքի խնայութիւն մը ընել ելեւմտացոյցի ծախքերէն:

—Վերջերս նոր զուլցերական թնդանթ մը փորձուեցաւ եւ տեսնուեցաւ որ կրնար մէկ րոպէի մէջ 40 ուղմբ արձակել յոյժ ճշգրութեամբ: Կ'ըսուի թէ չիքակոցի հնարիչ մը շինած է թնդանթ մը որ կրնայ արագաբար եւ անընդհատ 1,000 հարուած արձակել, եւ կրնայ նաեւ ուժանակով լեցուած եւ երեք ոտնաչափ երկայն ուղմբեր 5 մղոն հեռին արձակել:

—Մր. Սթէյնի կը ծանուցանէ թէ այն բոլոր նուէրները զորս ընդունած է Եւրոպայի վեհապետներէն եւ ուրիշ բարեկամներէ, պիտի նուերէ ի նպաստ Զօր. Պուլթի Լոնտոնի աղքատաց համար ձեռնարկելիք գործոյն: Այս նուէրներուն արժէքը կը հաշուուի իբր 100,000 անգլ. ոսկի:

—Ֆրանս Զէրտինանտ արքիդուքսը փետր. 13ին մեկնեցաւ Սր. Փեթրքսպուրկէ եւ հետեւեալ օրը հասաւ ի Մոսքուա: Երբ արքիդուքսը կը գտնուէր ի Սր. Փեթրքսպուրկ, Զարը Ն. Բարձրութեան չնորհեց Սր. Անդրէասի աստիճանը եւ հեծելազո-

րաց գնդի մը պատուակալ զնդապետ ան-
ուանեց զնա: Յորանձ Ֆէրտինանտի Սը-
փեթըրսպուրիէ մեկնելու միջոցին Ջարը
եւ Ջարուհին, Մեծ դուքսերը եւ պետա-
կան բարձրաստիճան անձինք ներկայ էին,
եւ կ'ըսուէր թէ սոյն այցելութիւնը յոյժ
լաւ տպաւորութիւն մը թողած է:

—Լոնտոնի քաղաքապետին կողմէ ի
նպաստ Հրէից՝ Ռուսիոյ Ջարին զրկուած
նամակը ետ դարձուած է: Լրագիրը ոմանք
գանդատ կը յայտնեն սոյն անքաղաքավա-
րութեան համար, մինչ այլ լրագիրը կը
կարծեն թէ այդ նամակին զրկուելը սխալ
գործ մ'էր: Վիէննական թերթ մը կ'ըսէ
թէ հրեայ մեծ դրամատեսերը պատասխա-
նատու են Հրէից կրած խտրութեանց հա-
մար, վասն զի, հակառակ այդ խիստ վար-
մանց, հրեայ դրամատեսերը դարձեալ դրա-
մապէս կ'օգնեն Ռուսիոյ, Պարոն Հիրշ
12,000,000 ֆրանք նուիրած է որ պիտի
գործածուի Ամերիկա գաղթող Հրէից օգ-
նելու համար:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անցեալ շաբթու, հինգշաբթի օր Միւ-
գիւրիւս փաշա մեռաւ իւր Արնաւուտ-
գիւղի տան մէջ ի հասակի 84 ամաց: Հան-
գուցեալը թէեւ կրեացի ընտանեաց կը
պատկանէր, բայց ծնած էր ի Կ. պոլիս, եւ
երբ դեռ երիտասարդ էր, մտաւ կառա-
վարութեան ծառայութեան մէջ: Իւր ա-
ռաջին պաշտօնական ծառայութիւնը մա-
տոյց Սամոսի խնդրոյն առթիւ եւ կարո-
ղացաւ խաղաղեցունել այդ կղզին 1833ի
չիթութութիւններէն ետքը: Միւգիւրիւս փա-
շա յաջորդաբար վարեց Աթէնքի, Վիէնայի
եւ Լոնտոնի օսմանեան դեսպանի պաշտօն-
ները: Թէ կառավարութիւնը որչափ բարձր
համարում ունէր հանգուցելոյն վրայ, լաւ
կը հասկցուի սա իրողութենէն որ նա վա-
րեց Լոնտոնի օսմանեան դեսպանի պաշտօ-
նը 1851 մինչեւ 1885: Հանգուցեալը քա-
ղաքական աստիճանին բարձրացուեցաւ
1867ին, երբ Սուլթան Ապտ իւլ Աղիզ Լոն-
տոն այցելեց: Միւգիւրիւս փաշա սիրելի
ընաւորութեան տէր եւ բաւական ուս-
եալ մէկը լինելով բարձր համարում կը վա-
յելէր անդղիական շրջանակաց մէջ: Իւր
մահուանէն քանի մը օր առաջ սանդուխէն
վար ինչպիսի ծանրապէս վնասուեցաւ,
եւ եղած դարմանները օգուտ մը չըրին:
Վեհ. Սուլթանը հրամայեց որ իւր ծերունի
պաշտօնէին յուղարկաւորութիւնը արժա-
նավայել չքով կատարուի: Կիրակի օր Ար-
նաւուտգիւղի յունական եկեղեցւոյ մէջ
կատարուեցան յուղարկաւորութեան արա-
րողութիւնը որոց մասնակցեցան Դիոնի-
սիոս պատրիարքը եւ այլ բարձրաստիճան
եկեղեցականք: սոյն արարողութեանց ներ-
կայ էին բազմաթիւ բարձրաստիճան ան-
ձինք, ի մէջ այլոց անդղիական, աւստրիա-
կան, գաղիական եւ այլ դեսպանք:

—Եէտի Գուլէի գործարանին մէջ կը
գործեն 300 գործաւորուհիք եւ 50 գոր-
ծաւորք, եւ առ այժմ միայն մանած բամ-
պակ կ'արտադրուի: Այս գործարանին մէջ
մանուած բամպակին շատ կը հաւնուի, եւ
արդէն այնչափ յանձնարարութիւնը եղած
են որք հազիւ չորս ամսոց մէջ կրնան կա-
տարուիլ: Գործաւորուհիք ի սկզբան ան-
փորձ էին իրենց գործին եւ վասն որոյ
գործարանը շահ մը չէր ընէր: Երբ մանու-
լու ճիւղն աւելի զարգանայ, յայնժամ ու-

տայնակութեան ճիւղ մը եւս պիտի հա-
տատուի:

—Անցեալ շաբթու, հինգշաբթի գիշեր
գողեր մտան Պէօյլաքտէի Յունաց եկե-
ղեցին եւ գողցան սուրբ անօթները, քա-
հանայից զգեստները, զիրքերը, կանթեղնե-
րը եւ ինչ որ կրնային տանիլ:

—Քանի մը օր առաջ մեծ յուզում յա-
ռաջ եկաւ այն լրոյն պատճառաւ թէ կա-
ռավարութիւնը մէկու մը մեհաշնորհ տու-
ած էր նաւային բեռնակիրներ գործածելու
համար: Այս խնդրոյն նկատմամբ Լէվանթ
Հէրալտ սապէս կը գրէ, «Հարկ չէ քննել թէ
այդ լուրը ստոյգ էր թէ ոչ: Եթէ այդպիսի
անօրինութիւն մը եղած էր, Տիւրքեր փա-
շա ջնջած է զայն»: Լէվանթ Հէրալտ կը կար-
ծէ թէ Տիւրքեր փաշա հոգ պիտի տանի որ
այսպիսի բան մը վերստին չպատահի, վասն
զի այս պատճառաւ նաւային շրջանակաց
մէջ Կ. պոլսոյ նաւահանգստին անուընդ
կրնայ լնատուիլ:

—Վիէնայէ Սթրասբուրգի զարնուած հե-
ռագիր մը այդ թերթին կը հաղորդէ այն
պատասխանը զոր պուլկար կառավարու-
թիւնը տուած է Պուլկարիոյ մէջ գտնուող
Ոչնչականաց նկատմամբ Ռուսիոյ եւրո-
պական տէրութեանց զրկած յիշատակա-
գրին առթիւ: Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ
կողմէ Պուլկարիոյ զրկուած ծանուցա-
գրաց: Պուլկար կառավարութիւնը իւր
պատասխանին մէջ կ'ըսէ թէ յիշատակա-
գրին մէջ յիշուած 13 անձանց միայն 6ը
կը բնակին ի Պուլկարիա: Այս անձինք օ-
րինաւոր գործով կը զրաղէին, բայց անոնց-
մէ երկուքը որովհետեւ կանոնաւոր թուղ-
թեր չունէին, արտաքսեցան Պուլկարիայէ:

—Վաղը մայրաքաղաքս պիտի հասնի
գերմանական ընկերութեան մը Ալեքսան-
դրապոլսոյ շոգենաւը, եւ պիտի բերէ 247
գրգռաշրջիկներ որոց 177ը գերմանացի են
եւ մնացելոց մեծ մասը անգղիացի եւ ա-
մերիկացի: Յիշեալ շոգենաւը յունիւ 22ին
մեկնեցաւ Համպուրկէ, եւ հանդիպած է
Աղէքսանդրիա, Եաֆա, Պէյրութ եւ
Ջովիւնիա: Ալեքսանդրապոլսոյ ունի 9,000
տակառաջաւի տարողութիւն, եւ ըստ Լէվանթ
Հէրալտի մեր նաւահանգստին մէջ այդչափ
մեծ շոգենաւ տեսնուած չէ: Յոյժ փա-
ռաւոր է եւ մէկ ժամու մէջ 20 ծո-
վային մզոն տեղ կ'երթայ: Մայրաքաղաքս
պիտի մնայ միայն 5 օր, եւ այդ միջոցին
փափաքողը կրնան այցելել սոյն շոգենաւը:

—Առողջապահական բարձրագոյն խոր-
հուրդը ջնջած է Իսկէնտէրուհի եւ Պէյ-
րութի մէջտեղ գտնուող նաւահանգիստնե-
րէն եկող նաւուց վրայ դրուած 5 աւուրց
աւաւնիլներ:

—Վեհ. Սուլթանը հրամայած է որ ա-
մէն գիւղ, մինչեւ իսկ եթէ 40է պակաս
տունէ բաղկանայ, մզլիթ մը եւ դպրոց
մը ունենայ: հրամայած է նաեւ որ ու-
սուցման հին գրութիւնը թողուի եւ նոր
գրութիւնը ներմուծուի:

—Թուրք թերթեր կը հրատարակեն այն
միջոցները զորս կառավարութիւնն ի գործ
պիտի դնէ հրդեհներու առջեւ անդու հա-
մար: Մայրաքաղաքին ամէն թաղերուն, եւ
ուրիշ բոլոր քաղաքաց մէջ պիտի գտնուին
ջրհանկրաց ընկերութիւնք որք ջրհաններ
պիտի ունենան, եւ ուր որ այսպիսի ըն-
կերութիւնք չկան, ի նորոյ պիտի կաղ-
մուին, եւ կառավարութիւնը այդ ընկե-
րութեանց պատկանող անձանց հացի ռոճիկ
պիտի յատկացունէ: Դիւրաւառ նիւթեր,
ինչպէս չոր խոտ եւ յարդ, պիտի մթեր-
ուին ապահով տեղեաց մէջ: Քաղաքապե-
տական իշխանութիւնը հոգ պիտի տանին
որ ծխնելոյզը միշտ մաքրուին, պիտի

կազմեն ծխնելոյզ մաքրող արհեստաւորաց
յատուկ դաս մը եւ նոցա պիտի տան հարկ
եղած գործին: Երբ հրդեհ պատահի,
այն անձինք որոց տունէն ծագում կ'առնու
հրդեհը, քննութեան պիտի ենթարկին, եւ
եթէ ցուցուի թէ հրդեհը հրձգութեան հե-
տեանք է, յանցաւորք պիտի դատուին
տեղական դատարանաց առջեւ: Այն ան-
ձինք որք իրենց ծխնելոյզները մաքրել չեն
տար ըստ աղդարարութեան, մէկ մէծիտի-
յէ մինչեւ հինգ մէծիտիյէ տուգանքի պիտի
դատապարտուին երբ իրենց տանց ծխնե-
լոյզները բռնկին, հրդեհ ծագի՝ կամ ոչ:

—Արեւելէ կ'իմանանք թէ Հայոց պատ-
րիարքարանի իրան ժողովը իւր չորեք-
շաբթի աւուր նստին մէջ նկատողութեան
առնելով վանայ թեմական գործոց վիճակը
եւ անտի եկած բողոքագրերը՝ վանայ
քննիչ եւ Պատրիարքական փոխանորդ կար-
գած է զԱրք. Յովսէփ Մ. վարդապետ Այ-
վազեան, նաեւ երկար խորհրդակցութիւն-
ներ կատարելով Կիլիկիոյ վիճակին գործոց
վրայ՝ այդ մասին ինչ ինչ կարեւոր տնօ-
րինութիւններ ըրած է: Տրապիզոնի Գա-
ւառական ժողովը վիճակին առաջնորդ
ընտրած է զԴեր. Գարեգին եպիսկոպոս
Սրուանձտեանց, եւ իրան ժողովն օրի-
նաւոր գտնելով այդ ընտրութիւնը՝ վաւե-
րացուցած է զայն:

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ

Կարինէ, Վան, Բաղէշէ, Տիգրանակեր-
տէ, Տրապիզոնէ, իւրերեղէ, Սեբաստիայէ,
Էնկիւրիէ, Հալէպէ եւ Ատանայէ շաբթու-
անս մէջ եկած հեռագրաց համաձայն՝ այդ
նահանգաց մէջ կատարեալ անդորրութիւն
կը տիրէ:

—Կրթական նախարարութեան հասած
տեղեկութեանց համաձայն՝ Տրապիզոնի
նահանգին մէջ 22 երկսեռ վարժարաններ
եւ աղջկանց նախնական վարժարան մը
բացուած են:

—Առողջապահական վարչութիւնը որո-
շած է վերջունել այն բժշկական այցելու-
թիւնը որ ցարդ կը կատարուէր Սպանիայէ
եկող նաւուց համար:

—Ձկնարանի վարչութիւնը կը ծանու-
ցանէ թէ վերջերս ձկնորսաց բռնած բազ-
մաթիւ ձկանց աւրածները ծովը նետել կը
տրուին:

—Լրագիրը ոմանք գրած էին թէ մայ-
րաքաղաքին եւ արուարձանաց ոմանց մէջ
արջառոց հիւանդութիւն երեւան ելած է:
Արդ, որովհետեւ քաղաքապետութեան ա-
նասնաբուժին տեղեկագրին համաձայն տա-
րիէ մը հետէ այդ տեսակ հիւանդութիւն
տեսնուած չէ, ինչպէս քանիցս աղբարար-
ուած է՝ այս անգամ եւս վերջնապէս կ'աղ-
բարարուի թէ այդպիսի սխալ լուրեր հրա-
տարակող լրագիրք պատասխանատու պի-
տի համարուին:

—Ներքին գործոց նախարարութիւնը կը
ծանուցանէ թէ երբ օտար երկրի մէջ բնա-
կող օսմանեան հպատակ անձ մը Թուրքիա
վերադառնալ ուղելով օսմանեան հիւպա-
տասրանէն կանոնաւոր անցագիր կ'առ-
նու, յորում նշանակուած կ'ըլլայ թէ ինք
ո'ւր պիտի երթայ, այդ անցագիր ընդունե-
լի պիտի նկատուի, եւ ձամբորդն այնու
պիտի կրնայ երթալ մինչեւ նշանակեալ
տեղը:

ԱՐԺԼԵ ԳՐԱՄԱՅ

Փետրուար 21/9, 1894	
Գննողիտէ	21 28 Բուժ. Երկ. բաժին 81
Պարտուց յարգարման Թղթադրամ (Թասթիյէ Ի Տեւլուր Գայմէսի)	22 20 Թահվիլաթ Ե Ծամ. 86
ԳՐԱՄԱՅ Ծամ. լիւրան 100է	
Կէճիտիյէ	108 48 Բուժիոյ բոլ 90
Կէթալէք	100 30 Նաբուլէս 87 46
Պէշլէք	103 40 Գրիվից 54 45
Ալթըլէք	102 30 Ահալ-Էրա 140 40
Կանէթ Թղթադր. 7 73	

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏԱՊԱՐԱՆԻ Ա. ՏԱԿՈՐ ՊՅՈՋԱՆԱԿ
Ֆինանսներու Եօզուրը, Ամերիկաց խան